

Septimum.

Incipit quoddam septimum.

Questum est de tribus
Primo quedam per
tinentia ad substanti
as spirituales. **Se**
cundo, quedam perti
nentia ad sacramenti

altaris. **Tertio** quedam pertinen
tia ad corpora damnatorum. **Cir**
ca substantias spirituales querebatur
Primo de cognitione earum.

Secundo de fruitione anime xpi
tempore passionis. **Tertio** de plu
ralitate in substantiis spiritualibus
inuenta. **Circa** primum quereban
tur quatuor. **Primo** utrum aliquis
intellectus creatus possit divinam ef
sentiam videre immediate. **Secun**
do utrum intellectus creatus possit
simul plura intelligere. **Tertio** utrum
intellectus angelicus possit intelligen
re singularia. **Quarto** utrum noti
cis quam augustinus dicit prole me
tis sit accidens vel non.

Articulus primus.

H primum sic proceditur. **Vi**
detur qd nullus intellectus cre
atus possit divinam essentiam
immediate videre. Intellectus enim
creatus cum indifferen ter se habeat
ad oia intelligibilia. non potest cogno
scere determinate aliquid. nisi p obie
ctum suum determinetur. **Sed** divina
essentia non est obiectum quod possit
intellectum determinare quia est su
mmum in entibus. et maxime generali
tatis. et nullo modo determinatum.
ergo intellectus creatus ipsam vidē
non potest. **Preterea** ad hoc qd in
tellectus cognoscat aliquid oportet
qd fiat in actu. **Nihil** enim operatur
fm qd est in potentia. s; fm qd est actu

Intellectus at non fit in actu nisi fm
qd intelligibili informatur. **Cum** ergo
essentia divina non possit per se ipaz
informare intellectum ut formaliter
faciat ipsum esse in actu oportet si vi
citur per intellectum cognosci. qd per
aliqui sui similitudinem intellectum in
formet ad hoc qd cognoscatur. et ita
non poterit immediate nisi per simi
litudinem videri. **Preterea** ad hoc
qd intellectus creatus essentiam divi
nam videat. oportet qd per lumen glo
rie perficiatur. **Sed** lumen glorie est
medium distans et ab ipso intellectu
et ab ipsa essentia divina. que est bea
tudo increata. cum lumen predictum
dicat creatura. ergo intellectus crea
tus non potest videre divinam essen
tiam immediate. **Preterea** fm phi
losophum in tertio de anima. **Sicut**
sensus se habet ad sensibile. ita se habet
intellectus ad intelligibile. **Sed** ad
hoc qd sensus visus suum obiectum
percipiat duplici medio indiget scilicet
lumine et specie que est similitudo rei
vise. ergo hoc idem est necessarium
intellectui in visione divine essentie.
et sic non immediate eam videbit.

Sed contra est quod dicitur. i. Jo.
tertio. **Videbimus** eum sicuti est.

Preterea ad hoc qd intellectus in
telligat nihil aliud videtur requiri nisi
qd intelligibile fiat in actu et qd intel
lectui coniungatur. **Sed** essentia di
vina per se ipsam est intelligibilis in
actu. cum sit immaterialis. intellectui
etiam presens est. quia ut dicit augu.
bens unicuique rei est vicinior qd ipa
res sibi. ergo intellectus creatus essen
tiam divinam poterit immediate vidē

Responsio dicendum qd absq; du
bio tenendum est qd divina essentia
in patria immediate ab intellectu glo
rificato videatur. **Ad** cuius evidētiā
sciendum est qd in visione intellectiva

Quodlibet

triplex medium contingit esse. **Unus** sub quo intellectus videt. quod disponit eam ad videndum. et hoc est in nobis lumen intellectus agentis. quod se habet ad intellectum possibilem nostrum. sicut lumen solis ad oculum. **Aliud** medium est quo videtur. et hoc est species intelligibilis que intellectum possibilem determinat. et habet se ad intellectum possibilem sicut species lapidis ad oculum. **Tertium** medium est in quo aliquid videtur. et hoc est res aliqua per quam in cognitionem alterius devenimus. sicut in effectu videmus causam. **Et** in uno simili vel contrariorum videtur aliud. et hoc medium se habet ad intellectum. sicut speculum ad visum corporalem. in quo oculus aliquam rem videt. **Primum** ergo medium et secundum non faciunt mediatam visionem. immediate enim dicitur aliquis videre lapides. **Quis** eum per speciem eius in oculo receptam et per lumen videat. quia visus non fertur in hec media. si invisibilia. sed per hec media fertur in unum visibile. quod est extra oculum. **Sed** tertium medium facit visionem mediatam. visus enim fertur primo in speculum sicut in visibile. quo mediante accipit speciem rei vise in specie vel speculo. **Sub** intellectu cognoscens causam in causato fertur in ipsum causatum sicut in quodam intelligibile. ex quo transit in cognitionem cause. **Et** quia essentia divina in statu vite in effectibus suis cognoscitur non videmus eam immediate. **Unde** in patria ubi immediate videtur. tale medium penitus subtrahitur. **Similiter** etiam non est ibi medium secundum scilicet aliqua species essentie divine intellectum informans. quia quando aliquid videtur immediate per speciem suam. oportet quod species illa representet rem illam sicut complete

tum esse sue speciei. aliter non diceretur res illa immediate videri. sed quidam umbra eius. sicut si similitudo lucis in oculo fieret per modum coloris. qui est lux obumbrata. **Cum** autem omne quod recipitur in aliquo. recipiatur in eo per modum recipientis impossibile est in intellectu creato similitudinem divine essentie recipi. que eam perfecte sicut totam suam rationem representet. **Unde** si per aliquam similitudinem talem essentia divina a nobis videretur. immediate non videremus essentiam divinam. sed quandam umbram eius. **Restat** ergo quod solum primum medium erit in illa visione. scilicet lumen glorie. quo intellectus perficitur ad videndum essentiam divinam de quo in psalms. **In** lumine tuo videbimus lumen. **Hoc** autem non est necessarium ad hoc quod faciat intelligibile in potentia esse intelligibile in actu ad quod est nobis necessarium lumen intellectus agentis. quia ipsa divina essentia cum sit a materia separata est per se actu intelligibilis. **Sed** erit necessarium tantum ad perficiendum intellectum. ad quod etiam nunc lumen intellectus agentis valet. **Pre-**dictum autem lumen glorie sufficienter perficiet intellectum ad videndum divinam essentiam eo quod ipsa essentia divina totaliter lux intelligibilis est. **Unde** lumen glorie ab ea in intellectu descendens facit hoc respectu divine essentie in intellectu. quod facit respectu aliorum intelligibilium que non sunt lux tantum species relinquitur simul et lumen. sicut si lux sensibilis per se existeret ad eius visionem sufficeret lumen oculum perficiens sine aliqua similitudine. **Ad** primum ergo dicendum quod aliquid dicitur determinatum dupliciter. **Primo** ratione limitationis. **Alio** modo

Septimum.

ratione distinctionis. **E**ssentia autem divina non est quid determinatum primo modo. sed secundo modo. quia forma non limitatur nisi ex hoc quod in alio recipitur. cui materia commensuratur. In essentia autem divina non est aliquid in alio receptum eo quod esse eius est ipsa divina natura subsistens quod in nulla re alia contingit. **N**amque ibet res alia habet esse receptum et sic limitatum. et inde est quod essentia divina ab omnibus distinguitur. per hoc quod est in alio non recipi. sicut si esset aliqua albedo existens non in subiecto. ex hoc ipso distingueretur a quolibet albedine in subiecto existente. quod vis in ratione albedinis non esset recepta. et sic nec limitata. **P**atet ergo quod essentia divina non est quid generale in essendo cum sit ab omnibus alijs distincta. sed solum in causando. quia id quod est per se est causa eorum que per se non sunt. **I**nde esse per se subsistens est causa omnis esse in alio recepti. et ita essentia divina est intelligibile. quod potest determinare intellectum. **A**d secundum dicendum quod intellectus creatus sit actu ad videndum divinam essentiam per lumen glorie. et hoc sufficit. ut dictum est. **A**d tertium dicendum quod illud lumen glorie quod est ab essentia divina et ab intellectu sit differens per essentiam. non tamen facit mediatam visionem ut ex dictis patet. **A**d quartum dicendum quod visibilia non sunt lux tantum. et ideo oportet ad hoc quod visus determinetur ad ea. quod non solum sit ibi lumen. sed etiam species rei visae. **E**ssentia autem divina est pure lux. et ideo non requirit aliquam aliam speciem quam ipsum lumen ut videatur. sicut ex dictis patet.

Articulus. ij.

Ad secundum sic proceditur. **V**idetur quod intellectus creatus possit simul plura intelligere. **P**otentia enim sensitiva cum sit materialis est inferior et magis contracta quam intellectiva. **S**ed sensus potest simul plura sentire. sicut sensus communis simul sentit album et dulce. dum eorum differentiam cognoscit. ergo intellectus multo fortius potest simul plura intelligere. **P**reterea plura intelligibilia possunt simul cognosci in quantum sunt unum. **S**ed omnia intelligibilia sunt unum. in quantum sunt intelligibilia. ergo omnia intelligibilia possunt simul cognosci. **P**reterea sicut se habet intellectus in habitu ad intelligibile in habitu. ita se habet intellectus in actu ad intelligibile in actu. **S**ed intellectus in habitu simul plura intelligibilia cognoscit in habitu. ergo intellectus in actu. sit plura intelligit in actu. **P**reterea ad cognitionem intellectus sufficit species rei intelligibilis in intellectu existens. **S**ed species intelligibiles non se impediunt. quin simul sunt in intellectu. cum non sint contrarie. eo quod sunt a materia separate. ergo intellectus non impeditur quin possit simul plura intelligere. **P**reterea capacitas intellectus est maior quam cuiuscumque corporis. **S**ed aliquod corpus est in quo simul possunt plures species etiam contrariorum fieri. sicut patet quod in uno puncto aeris in quo se intersectant due linee directe a duabus visibilibus ad duos videtes. est species utriusque visibilis. ergo multo fortius plures species actu possunt simul esse in intellectu et ita intellectus potest simul plura intelligere. **S**ed praest est quod dicit philosophus in secundo thopic. Contingit plura scire. intelligere vero unum solum. **R**espondeo

m ij

Quodlibet

no dicendum q̄ intellectus dupliciter aliquid intelligit scilicet primo. et ex consequenti. **E**x consequenti quidem contingit plura simul intelligere in quantum habent ordinem ad unum intelligibile primum. et hoc contingit dupliciter. **U**no modo ex unitate ei⁹ quo intelligitur. sicut quando plura intelligibilia per vnaz speciem intelliguntur. sicut intellectus diuin⁹ omnia simul videt per vnā essentia suā et eodem modo intellectus creatus videns essentiam diuinam potest sic omnia videre. que per essentia diuinam videt. **A**lio modo ex unitate ei⁹ quod intelligitur scilicet quando plura intelliguntur vt vnum. totum em̄ vnū est primo intellectum. ⁊ illa plura sunt intellecta ex consequenti in illo. sicut cum intellect⁹ intelligit lineā simul intelligit partes linee. vt dicit in tertio de anima. **E**t similiter cum intelligit propositionem. intelligit si inul subiectum et predicatum. et cum intelligit similitudinē vel differentia aliquorum simul intelligit ea quorum est similitudo vel differentia. **S**ed q̄ intellectus simul intelligat plura intelligibilia primo et principaliter est impossibile. **C**uius ratio est. quia intellectus fm̄ actum est omnino id est perfecte res intellecta. vt dicit in tertio de anima. quod quidem intelligendum est non q̄ essentia intellect⁹ fiat res intellecta vel species eius. sed q̄ complete informatur per speciem rei intellecte. dum eam actu intelligit. **U**n intellectus simul plura actu intelligere primo idē est ac si res vna simul esset plura. **I**n rebus enim materialibus videmus q̄ vna res numero non potest esse simul plura in actu. sed plura in potentia. vt fm̄ dispositōnem potest esse vnum ⁊ idem. **I**dem enim aer est simul potentia aqua et ignis. et p̄nt

etiam simul dispositōnes ad vtrūq̄ quantum ad aliquid inesse eidem. sicut si aer ex vna parte calefieret et ex alia inspissaretur. sed q̄ aer simul actu sit ignis et aqua. est impossibile et similiter etiam q̄ aliquid sit simul actu lapis et ferrum. que non videntur contraria sed disparata. **I**n intellectus autem ex ipsa ratione sue potentie ē simul potentia omnia intelligibilia. sicut et sensus omnia sensibilia. **P**otentia autem sensitiva per similitudines sensibilibus. reducitur in actus dupliciter. **U**no modo incomplete p̄ modum dispositionis. quādo scilicet species sensibiles sunt in ea vt dispositōnes. quod appellat **A**uicenna esse vt in thesauro. **A**lio modo perfecte. q̄ scilicet species sensibiles actu informant potentiam sensitivam. et hoc vocat **A**uicenna apprehensionem sensus distinguens potentias sensitivas apprehendentes ab illis in quibus sunt forme sensibiles. vt in thesauro. et similiter in intellectu in habitu sūt similitudines intelligibilium. vt dispositōnes. sed quando sunt actu intellecte. sunt in eo vt forme perfectes. et tunc intellectus sit omnino res intellecta. et hoc contingit per intentionem que coniungit intellectum intelligibili et sensum sensibili vt dicit **A**ugustinus **U**nde patet q̄ sicut vna res materialis nō potest esse simul plura actu. ita vnus intellectus non potest simul plura intelligere primo. **E**t hoc est quod **A**lga. dicit. q̄ sicut vnū corpus non potest simul figurari pluribus figuris. ita vnus intellectus nō potest simul plura intelligere. **N**ec potest dici q̄ intellectus informetur perfecte simul pluribus speciebus intelligibilibus. sicut vnum corpus simul informatur figura et colore. quia figura ⁊ color non sunt forme vnius generis.

Septimum.

nec i e odē ordīe accipiūt. qz nō ordi
nāt ad pficiēdū in eē vni⁹ rōis s; oēs
forme itelligibiles inquātum hi⁹ sunt
vni⁹ generis. z in eodē ordīe se habēt
ad intellectū. i. quātū pficiūt intellectū
in hoc qd est esse intellectum in actu
Unde plures spēs itelligibiles se ha
bent sicut figure plures vel plēs colo
res q simul in actu i eodē esse nō pos
sūt scdm idē. **A**d primū ergo dicē
dū q similiter dicendum est de potē
tia sensitiva. i. non potest plura simul
sentire sed ex consequenti. inquātū
plura accipiuntur vt vni⁹. sicut plura
sensibilia vniuntur in vna differētia
et plura sensibilia que sūt partes vni
untur in vno toto. Unde quando sen
titur totū sentiūtur simul plures par
tes ex sequenti z tunc intentio sens⁹
non fertur ad aliquā partium pūct
paliter sed ad totū. quia si ad aliquā
partium ferretur. ut ad sensibile prin
cipale non simul sentiretur alia. z ite
rum sensus pūnis. quamuis sit vna
potentia f^m essentiam. tamen aliquo
modo multiplicatur fm esse inquātū
pūngitur diuersis sensibus pūijs. sicut
vni⁹ centrū pūngitur pluribus
lineis. vnde imutationes oīm sensibi
liū simul termiantur ad sensū pūnē
sicut motus q esset per oēs lineas
posset simul terminari ad centrum s;
intellect⁹ non multiplicatur modo p
dicto in plures potētias. **E**t idō nō
est simile. **A**d secūdū dicendum q
cognoscibilia que simul cognoscūt
oportet q accipiāt ut cognoscibile
vni⁹ numero oīa autē itelligibilia
inquātum hi⁹ sunt vnum genere nō
numero. **E**t ideo ratio non sequitur
Ad tertiū dicēdū q iam patet ex
predictis q nō eodem modo se habz
intellectus i habitu ad itelligibilia
in habitu que sūt in ipso ut dispositi
ones. z intellect⁹ in actu ad itelligi

bilia in actu. que sunt in ipso ut vlti
me perfectiones. **A**d quartū dicē
dum q nō solū prohibetur res aliq
esse plura p^rtraria actu simul. sed etiā
plura eē disparata ut patet ex dictis
vnde quāuis forme itelligibiles in
intellectu non sūt p^rtrarie. nihilomi
nus tamē intellectus p^rhibetur simul
plura itelligere vt ex dictis patet
Ad quintū dicēdū q spēs sensibi
les que sunt in medio deferente sūt
ibi per modum dispositōis. z non p
modum vltime pfectionis. quia sunt
ibi sicut in quodā fluxu. z ideo non
est simile

Articulus tertius
D tertiū sic procedē. **V**idēt
q intellect⁹ angelicus nō pos
sit cognoscere singlaria **S**i ei cogno
scit aut cognoscit p specīe acquisitā
aut per p^rcreatam. non per acquisitā
quia vel illa esset particularis z per
p^rsequens materialis z ita i intellectu
angeli immateriali esse non posset vl
esset vniuersalis z sic per eam singu
lare cognosci non posset **S**imiliter
nec p p^rcreatam quia species p^rcreata
angelo a principio sue creationis fu
it in ipso. ad cognitionē autē alicui⁹
sufficit q spēs ei⁹ sit i intellectu z ita
si p specīe p^rcreatā posset aliq⁹ par
ticulare cognosci dū est presēs a pri
cipio creationis sue illud cognouissz
quādo adhuc erat futurū qd nō po
test eē. qz futura cognoscere soli⁹ dei
ē **I**sa. quadragesimo. **A**nnūtiare
que ventura sunt in futurū et sciem⁹
quoniā dij estis vos. ergo angel⁹ sin
gularia cognoscere nō potest. **S**i di
catur q species ille concrete faciūt
cognitionez presentium non autem
futurorū **C**ontra **N**ō p^r aliq⁹ cog
nitō noua fieri nisi fiat aliq⁹ inouatō
i cognoscēte. **S**z p hoc q particulare
qd erat futurum sit presēs. non sit

Quodlibet

aliqua innovatio in intellectu angelico. cum nihil recipiat a re extra. ergo si prius dum erat futurus non cognoscebat. nec dum fit presens cognoscere poterit. **S**i dicatur quod quamvis nihil recipiat. tamen formam quam apud se habebat prius applicat ad particulare quod de nouo fit. **C**ontra. Intellectus non potest aliquid ad aliud applicare. nisi precognoscat et quod applicat et cui applicatur quia prius est cognoscere duo secundum se quam comparationem unius ad alterum. ergo applicatio predicta sequetur cognitionem singularium et sic non posset esse causa eius. **P**reterea si angelus cognoscit singularia. aut cognoscit unam speciem. aut pluribus sed non pluribus. quia sic oporteret quod infinitas species apud se haberet. cum infinita sint particularia ad minus in potentia. similiter nec una. quia sic intellectus angelicus equaretur intellectui divino. qui uno. scilicet essentia divina plura intelligit. ergo intellectus angelicus singularia. cognoscere non potest. **S**i dicatur quod non cognoscit per unam speciem omnia. sed per unam speciem omnia individua unius speciei. et non alia. **C**ontra. Illa una species non se habet magis ad unum individuum quam ad aliud. sed oportet quod per speciem intelligibilem intellectus determinetur ad determinatum cognoscibile. ergo per speciem illam non poterit cognoscere hoc particulare determinate. **S**ed contra est quod dicitur ad **Heb. i.** Omnes sunt administratores spiritus sancti. quod non posset esse nisi cognoscerent singularia res homines. **R**esponso dicendum quod angelus absque dubio singularia cognoscit. **U**t autem videamus modum quo hoc possibile sit sciendum est quod ad hoc quod singulare aliquod

cognoscatur oportet quod in potentia cognoscitiva sit similitudo eius in qua tum particulare est. **O**mnis autem forma de se communis est. **U**nde additio forme ad formam non potest esse causa individuationis. quia quotcumque forme simul aggregentur. ut albus bicubitum. crispum. et huiusmodi non constituunt particulare. quia hec omnia simul sunt in uno. ita et in pluribus potentijs est possibile inveniri. **S**ed individuatione forme est et materia per quam forma contrahitur ad hoc determinatum. unde ad hoc quod particulare cognoscat. oportet quod in cognoscente non solum sit similitudo forme sed aliquantulum materie. **S**imilitudo autem rei cognite dupliciter est in cognoscente. **U**no modo sicut causata a re. sicut in his que cognoscuntur per speciem abstractam a rebus. **A**lio modo sicut causa rei. ut patet in artifice qui cognoscit artificiatum per illam formam. per quam ipsum facit. **S**pecies autem que est in sensu causata a re sensibili in quantum non est omnino a conditionibus materialibus depurata est similitudo forme secundum quod est in materia et ideo per eam cognoscitur particulare. **S**ed quia secundum quod in intellectu nostro recipitur species rei sensibilis. est omnino iam a materialibus conditionibus depurata non potest intellectus noster per eam directe particulare cognoscere sed per quandam reflexionem in intellectus ad potentias sensitivas. a quibus species intelligibiles abstrahuntur. **P**er formam autem que est causa rei hoc modo cognoscitur res secundum quod forma illa est causa eius. et quia artifex homo per formam artis non producit materiam sed materia presupposita inducit formam artis. forma art. que est in mente artificis non est similitudo artificiatum nisi que

Septimum.

ad formam tantū. vnde per eam non cognoscit artificiatū in particulari. nisi formam artificiatū per sensū accipiat. **A**rtifex autem increatus. s. deus non solum producit formas; sed etiā materiam. **U**nde rationes ideales in mente ipsius existentes non solum sunt efficaces ad cognitionē vniuersalium sed etiam ad singularia cognoscenda a deo. **S**icut autem ille rationes ideales effluunt in res productas in eē suo naturali in quo particulariter vnunquodq; subsistit in forma et materia. ita procedunt in mētes angelicas. vt sint in eis principium cognoscēdi res secundū suum totum esse in quo subsistunt et sic per species influxas sibi ab arte diuina angeli non solum vniuersalia sed etiam particularia cognoscunt sicut et deus. **E**st tamen differentia in duobus. **P**rimo quia idee que sunt in mente diuina sunt forme factiue rerū. et non solum principia cognoscendi sed spēs quę recipiuntur in mente angelica sunt solum principia cognoscendi et non sunt factiue. sed exēplate a factiuis. **S**ecundo quia intellectus quāto est altior et perspicacior. tanto ex vno potest plura cognoscere. **E**t quia intellectus diuinus est altissimus per vnā simplicem essentiā suā omnia cognoscit nec est ibi aliqua pluralitas formarū idealium nisi secundum diuersos respectus diuine essentię ad res cognitās sed in intellectu creato multiplicatur secundū rem quod est vnū secundū rem in mente diuina. vt nō possit omnia per vnū cognoscere. ita tamē quod quāto intellectus creatus est altior. tātō habet pauciores formas ad plura cognoscenda efficaces. **E**t hoc ē quod **B**o. dicit. xij. c. c. hie. **O** superiores ordines habent scientiam magis vni-

uersalē inferioribus. **E**t in libro de causis dicitur. quod intelligentie superiores habent formas magis vniuersales hoc tamen obseruato quod in infimis angelis forme adhuc vniuersales sūt in tantū quod per vnā formā possunt cognoscere omnia indiuidua vniuersi speciei. ita quod illa species sit propria vnicuiusque particulariū secundū diuersos respectus eius ad particularia. sicut essentia diuina efficitur propria similitudo singulorum secundum diuersos respectus. sed intellectus humanus qui est vltimus in ordine substantiarū intellectualium habet formas in tantū particulatas quod nō potest per vnā spēm nisi vnum quid cognoscere. **E**t ideo similitudo speciei exis in intellectu humano nō sufficit ad cognoscenda plura singularia. et propter hoc intellectui adiuncti sūt sensus quibus singularia accipiat. **A**d primum ergo dicitur quod angelus nullo modo cognoscit singularia per spēm aduersitā. quia nec per speciem acceptā a re. **S**ic enim res ageret in intellectum eius. quod est impossibile neque per aliquā spēm de nouo influxam a deo reuelatē ipsi angelo aliquid de nouo. quia species quas angelus habet apud se cōcreatas sufficiunt ad omnia cognoscibilia cognoscenda. s. secundum quod per altius lumen intellectus angeli eleuat in altiores perceptiones ex illis speciebus pro dire potest sicut etiam ex eisdem fantasmatū speciebus intellectus prophete lumine prophie adiutus aliquā cognitionē accipit ad quam nō sufficiebat naturale lumen intellectus agentis. **R**estat ergo vt angelus cognoscat singularia per species precreatas. **S**ic autem per vnā speciem concreatam potest cognoscere diuersa indiuidua. ita etiā multo amplius potest per vnā speciem cognoscere quicquid ē in vno indiuiduo. vt nō oporteat eum alias

Quodlibet

speciē habere qua cognoscit colores
7 odorē vnius pomi. sed sunt cogno-
scēdo hoc pomū cognoscit quicquid ē
in pomo illo et essentialiter et accidē-
talit̄. Effectus aut̄ nō est in causa sua
vt in eo possit cognosci. nisi causa sit
determinata ad effectū illū. sicut patz
in causis necessarijs. quibus cognitio
cognoscitur effectus earū. Sed causa
p̄tingens nō determinat ad effectum
suū. nisi qñ actu p̄ducit ip̄m. vnde in
causa cōtingente nō est effectus eius
vt in ea possit cognosci nisi qñdo iam
actu productus est. Et ideo angelus
per species cōcreatas cognoscēs cau-
sas vniuersales omnium singularium cō-
tingentium nō cognoscit naturali co-
gnitione effectus earū anteq̄ sint in
actu. sed statim cum actu sunt. Ad
scdm dicendū q̄ qñ aliquid incipit
esse p̄ns. angelus de nouo cognoscit
illud nō facta aliqua inuolutione in
ip̄o angelo. sed in re cognoscibili in
qua est aliquid quod prius non fuit
quod sine ea cognita nō cognoscit̄.
Ad tertium dō q̄ applicatio illa est
intelligenda per modū illū quo de
ideas ad res cognoscendas applicat
nō sicut mediū cognoscibile ad aliud.
sed sicut modus cognoscēdi ad rē co-
gnitā. al̄s nihil valeret ad p̄positum.
sicut ostensum est in obijciēdo. Ad
quartū dicendū q̄ intellectus angeli
neq̄ vna speciē cognoscit omnia. neq̄
tot species habet quot sūt indiuidua
vt ex dictis patet. Ad quintū dicē-
dū q̄ illa vna spēs efficitur ratio cog-
noscēdi quodlibet indiuiduū fm
respectū ad ipsum. vt ex dictis patet

Articulus quartus

Ad quartum sic proceditur.
Videtur q̄ noticia que ab

Aug. dicitur proles mentis nō sit in
mente sicut accidēs in subiecto. Paul-
lum enī accidēs excedit suū subiectū.
Sed noticia excedit mentē. q̄ mens
nō solū se ip̄am. s̄ et alia per noticiā
nouit. ergo noticia nō est accidēs mē-
tis. Preterea nullū accidēs est eq̄
le suo subiecto. Sed noticia est eq̄lis
menti. alias in noticia mente 7 amor
nō cōsisteret imago trinitatis. quod
aug. ponit ergo noticia non est acci-
dens mentis. Preterea hoc idē vi-
detur ex verbis aug. qui in nono li.
de tri. dicit. Quod noticia 7 amor in aīa
existūt substantialiter. vel vt ita dicam
essentialiter. nō tanq̄ accidēs in sub-
iecto. vt color aut figura in corpe.

Sed contra. Notitia mētis nihil ali-
ud ē videtur q̄ sciētia. Sed sciētia
est accidens cum sit in prima specie q̄
litas. ergo 7 noticia. **R**espon-
dum q̄ noticia quattuor modis acci-
pi potest. Primo pro ipsa natura co-
gnoscitiua. Secundo pro potētia cog-
nitiua. Tertio pro habitu cognoscitiuo.
Quarto pro ip̄o cognitionis actu.
Sicut etiā hoc nomē sensus quicquid no-
minat naturā sensitivā prout scilicet
est principiū huiusmodi nature. quod
est sensibile. Quicquid vero nominat ipsaz
potentiā. quādoq̄ vero actū. Loquē-
do ergo de noticia primo modo ac-
cepta constat q̄ non est in substantia
mentis sicut accidens in subiecto. sed
substantialiter 7 essentialiter sicut di-
citur q̄ rationale est in vino et vinū
in ente. Si aut̄ loquamur de noticia
tribus alijs modis acceptis. sic dupli-
citer potest considerari. vel fm quaz
comparatur ad cognoscētē. et sic in
est cognoscētē sicut accidens in sub-
iecto. et sic nō excedit subiectum quia
nunq̄ inuenitur inesse alicui nisi men-

Septimum.

ti **U**el fm quā cōparatur ad cognoscibile. et ex hac parte nō habet q̄ in sit sed q̄ ad aliud sit. **I**llud autē qd̄ ad aliqd̄ dicitur nō habet rationē accidentis ex hoc q̄ est ad aliqd̄. s̄ solum ex hoc q̄ inest. et inde est q̄ sola relatio fm rationem sui generis euz substantia remanet in diuinis. nec tamē est ibi accidens. **E**t prop̄ hoc noticia fm considerationē istam non est in anima sicut in subiecto. 7̄ secundū hanc comparationē excedit mentem inquantū alia a mente per noticiam cognoscuntur. fm hanc etiā cōsiderationē ponitur trinitatis imago quia etiā persone diuine distinguūt fm q̄ ad alterum sunt. 7̄ fm hoc etiā est quedā equalitas noticie ad mentem inquantū se extendit ad omnia. ad que potest se extendere mens. **E**t sic patet responsio ad obiecta

Articulus quintus

Deinde queritur de fruitione anime christi in passione. **E**t videtur q̄ illa fruitio puenit vsq̄ ad essentiā anime. **A**nima enī christi perfecte fruebatur. **S**ed non esset perfecta fruitio si ad essentiā anime pueniret. sed cōsisteret tantum in vna potentia. scilicet in superiori ratione. **E**rgo perueniebat vsq̄ ad essentiā anime. **P**reterea anima christi perfectius fruebatur q̄ anime sanctorum in patria. **S**ed fruitio sanctorum in patria pertingit vsq̄ ad essentiā anime. ergo multo fortius in christo. **S**ed cōtra. **N**ihil fruitur nisi quod cognoscit. quia fm augu. fruimur cognitio in quibus propter se volūtas delectata p̄quiescit. **S**ed cognoscere nō est essentie anime sed potentie. ergo fruitio ad essentiā anime nō per-

ueniebat. **R**esponsio dicēdū q̄ fruitio in actu quodam consistit. quo deus videtur et amatur. actus autē nō est nisi rei subsistētis. vnde proprie loquendo neq̄ potentia anime fruitur neq̄ essentia. sed homo v̄ anima per se subsistens. s̄ tamen potentie anime sunt principiā operationū vite sicut essentia anime ē principiū esse viuētis et fm hoc oportet dicere q̄ superior ratio cuius obiectū est res eterna qua fruendū est. et principiū fruitionis. quo scilicet anima fruitur. ad alias autē vires vel ad anime essentiam fruitio pertinere nō potest. nisi per quandā redundantia. prout scilicet ex illa fruitione superioris rationis aliquis effectus in essentia anime vel in potētis inferioribus relinquitur et sic aliquo modo perueniebat fruitio ad essentiā anime christi in passione. et aliquo modo nō. **S**i enī cōsideretur essentia anime in passione christi. prout ē actus corporis. sic fruitio ad eam non perueniebat. als corpus eius gloriosum factū fuisset. **S**imiliter nec ad essentiā fm q̄ ē radix inferiorū virium. quia sic fruitio nis gaudiū dolorem passionis qui erat in viribus inferiorib⁹ totaliter euacuasset. perueniebat autē ad essentiā anime fm q̄ erat radix superioris rationis. et quia essentia anime ē simplex et est tota in qualibet sua potentia. ideo dicitur q̄ tota anima fruebatur in christo. inquantū scilicet est radix superioris rationis. et tota partiebatur inquantū scilicet est act⁹ corporis et radix inferiorū viriū. **A**d p̄mū ergo dicēdū q̄ nō impedit perfectio rei nisi per hoc q̄ tollit aliqd̄ de essentialibus rei. gloria autem corporis et inferiorum virium pertinet ad gaudiū accidentale beatitudinis

Quodlibet

Et ideo quous in xpo fruitio nō pue-
herit ad essentiā anime fm q̄ est act⁹
corpis. et fm q̄ est radix inferiorum
virtū non sequit̄ q̄ fruitio fuerit imp-
fecta in xpo siue bñtudo. **A**d scōm
dicendū q̄ aīa xpi pfectius fruebat̄
q̄ aīe sanctorū in patria loquēdo in-
tensive. non autē loquendo extensive
q̄a in patria gaudiū fructuonis ad in-
feriores vires. et etiā ad corpus glo-
rificatū pueniet. quod si in christo fu-
isset viator nō fuisset.

Deinde querit̄ de pluralitate
in substantijs spūalibus inuē-
ta. Et q̄runē duo. **P**rimo
vtrū immēditas diuina excludat plu-
ralitatē psonarū. **S**cōdo vtrū ange-
lica simplicitas patiatur cōpositōes
ex subiecto et accidente.

Articulus sextus
Primū sic pcedit. **V**idetur
q̄ imēditas diuina excludat
pluralitatē psonarū. **O**mne
enim immensū cū sit indeterminatū
stat in vno. **S**z quicq̄ est in diuinis
est immensū. **C**ū ergo persona sit in
diuinis. stat in vno. ita q̄ nō erūt
sibi plures persone. **S**i dicatur q̄
p̄sone hoc modo in vno stant. q̄ om-
nes sunt vna essentia. **C**ontra. Sic
essentia est immensa. ita et p̄sona. **S**z
imēditas essentie facit q̄ sit vna esse-
tia tantū. ergo immēditas persone fa-
cit q̄ sit vna persona tantū. **S**i di-
catur q̄ persona nō est immensa nisi
immēditate essentie. **C**ōtra. perso-
na fm intellectū addit aliquid supra
essentiā. **S**z quicq̄ intelligit̄ in diui-
nis intelligit̄ vt immensū. ergo p̄ im-
mēditatē essentie est in deo imēditas p̄-
sone. que faciet in diuinis vnā tantū
personā. **S**ed cōtra est quod dicit̄
p̄ma Jo. iij. Tres sūt qui testimoniū
dant in celo. **R**ōsio dicendū q̄ im-

mensitas nō excludit pluralitatē nisi
fm q̄ tollit determinationē. q̄ est plu-
ralitatis pncipiū primū. **S**icut autē
dictū est p̄us. duplex ē determinatio
scz limitationis et distinctionis. **I**n
diuinis autē nullo modo cadit deter-
minatio limitationis. cadit autē ibi
determinatio distinctionis dupliciē
Ino modo fm q̄ distinguitur per
essentiam ab omnibus creatis. vt nō
limitatur a limitato. **A**lio modo fm
q̄ persona distinguitur a p̄sona per
relationē originis. que quidē distin-
ctio nō est propter aliquā limitatio-
nem. sed ratione oppositionis que est
in relatione. vnde hanc distinctionē
immēditas diuina nō excludit. et per
consequens nec pluralitatē persona-
rum. **E**t per hoc patet responsio ad
primū. **A**d secundū dicendū q̄ q̄
uis persona sit immensa. tamē immē-
ditas est essentielle nō personale. sicut
persona est bona bonitate essentiali
vnde nō oportet q̄ immēditas faciat
indistinctionē in personis. sed solū in
esse nature. **A**d tertū dicendū q̄
persona nō dicitur aliquid fm intel-
lectum addere supra essentiam quasi
intellectus debeat intelligere aliq̄d
additum essentie. **E**sset enī intellect⁹
falsus. sed quia intelligēdo personā
intelligo essentiam de necessitate. sed
non e conuerso. vnde obiectio non p-
cedit.

Articulus septimus

Secundū sic procedit. **V**i-
detur q̄ in angelis non sit cō-
positio accidentis et subiecti.
quia esse accidentale causatur ab eē
substantiali. ergo et cōpositō accītal-
is p̄positione sbali. **S**z in āgelis nō ē
p̄positō sbalis. q̄a sūt sbe simplices vt
dīo. dīc. ergo nec p̄positō accītal-
is. **P**reterea Boetius dicit in lib. de

Septimum.

tri. q̄ forma simplex subiectū esse nō potest. Sed angeli sunt forme simplices secundum Dio. ergo non possunt esse subiectum accidentis. Sed cōtra est q̄ aug. substantias spirituales ponit deficere a simplicitate diuina per hoc q̄ est in eis cōpositio accidentis et subiecti. Responso dicitur dū q̄ ex hoc aliquid est susceptiuum forme substantialis vel accidentalis q̄ aliquid habet possibilitatis. quia de ratione potentie est vt actui substeratur qui forma dicitur. de angelis autem diuersi diuersa sentiūt. Quidam enim dicunt q̄ sunt ex materia et forma cōpositi. Alij dicunt q̄ sunt cōpositi ex esse et quod est. vt Boetius dicit. Et utroq̄ modo oportet ponere potentialitatem in angelo. De primo enim mō patet. similiter patere potest de secundo quia omne qd nō est suum esse. oportet q̄ habeat eē receptum ab alio. quod non est sibi causa essendi. Et ita in se p̄sideratum est in potentia respectu illius esse quod recipit ab alio. et hoc modo ad minus potentialitatem ponere oportet in angelo. quia angelus non est suū esse. hoc enī solus dei est. Et ita reliquitur q̄ angelus possit esse subiectum accidentalis forme. Ad primum ergo dicendum q̄ substantialis simplicitas in angelis excludit cōpositionem materie et forme. nō autē cōpositionem ex esse et qd est. quā cōpositionem ad min⁹ accidentalis cōpositio in angelis presupponit. et iterum non oportet q̄ si esse accidentale causat a substantiali. q̄ cōpositio accidentalis a cōpositione substantiali causaretur quia sba aliquo modo simplex potest esse subiectū accidentis vt dictū ē. Ad secundū dicendum q̄ Boetius loquitur de illa forma simplici. q̄ est act⁹ pur⁹. cui nō potest admisceri. et illis ē sol⁹ de⁹

Deinde queritur de sacramento altaris. Et circa hoc querunt tria. Primo vtrum corpus christi scdm totā suam quantitatem p̄tineatur sub speciebus panis. Secūdo vtrum in eodem instanti sit panis et corpus christi. Tertio vtrum deus possit facere q̄ albedo et alie qualitates sint sine quantitate. sicut facit q̄ quantitas in sacramento altaris. sit sine subiecto.

Articulus octauus

Ad primū sic procedit. Uidetur q̄ non possit totū corpus christi sub illis speciebus panis cōtineri. Non enim potest etiam per miraculū fieri vt duo p̄dictoria sint simul vera vt Augustinus dicit contra Faustum. Hoc autem sequeretur. si totum corp⁹ christi subesset illis speciebus. Si enim est sub illis speciebus totum non est maius illis speciebus cū nō excedit eas. et tamē secundum rei veritatem est maius cū sit bicubitum vel amplius. Et sic erit eodem maius et non maius. Ergo non potest etiam per miraculum fieri q̄ sub illis speciebus contineatur totum. Sed contra. vbiq̄ est pars alicuius corporis. est et totum corpus. nisi corpus sit diuisum. Sed corpus christi non est diuisum cum sit impassibile. ergo cum aliquid corporis christi sit sub illis speciebus. vt dicitur Mathei. vicesimo sexto. Hoc est corpus meum. oportet q̄ sub illis speciebus totum corpus christi contineatur. Responso dicendum q̄ sub illis speciebus absq̄ dubio continetur totum corpus christi et tota quantitas eius. Ad cuius euidentiam sciendum est q̄ i sacramento altaris dupliciter

Quodlibet

aliqd continet. **U**no modo ex vi sacramenti. **A**lio modo ex naturali cōcomitātia. verbi gratia sub spēb⁹ panis cōtinetur corpus et corpus et sanguis xpi s; corpus ex vi sacri sanguis ex cōcomitātia nāsi qz corpus xpi nō ē sine sanguine. sub speciebus autē vini est ecōuerso. **I**llud autem p̄tinetur sub sacramento ex vi sacramenti quod est transubstātiatio nis terminus. et p̄pter hoc anima et diuinitas non p̄tinetur in sacramento ex vi sacramenti cum panis et vinum in ea non p̄uertantur. sed ex naturali cōcomitātia qua anima inseparabiliter vnī illi corpori et diuinitas humanitati. **C**um autem ex parte panis substantia transeat et quantitas maneat cum reliquis accidentibus patz qz directe transubstantiationis terminus est substantia corporis christi. et sic ipsa substantia corporis christi ē ibi ex vi sacramenti sed quantitas ex naturali p̄comitātia. **U**nde patet qz substantia corporis christi immediate habet ordinem ad dimensiones panis remanentes. quantitas autem corporis christi quasi ex p̄sequēti. **E**cōuerso autem est in ordine locati ad locū quia substantia locati ordinatur ad locū mediantib⁹ dimēsiōnib⁹ p̄prijs et inde est qz oportet dimensiones locati cōmensurari dimensionibus loci p̄tinentis. non autē dimensiones corporis christi cōmensurari dimēsiōnibus specierum et ideo sub quibuslibz paruis dimēsiōnib⁹ panis potest esse totū corpus christi. sicut tota natura substantie alicuius corporis saluatur in qualibet parte illius corporis. **A**d primum ergo dicendum qz nō sequitur ex hoc corpus christi non esse maius illis speciebus. quia non continetur sub eis quasi cōmensuratur. et sic non sequitur cōtradictoria esse simul.

Articulus nonus
Secundū sic proceditur. **Q**uod dicitur qz in eodē instanti s; spēb⁹ illis sit iba panis et corpus xpi. **A**ccipiat eī vltimū instās in quo est panis et primum instās in quo ē corpus xpi. **A**ut ergo sūt duo instantia aut vnū sed nō duo quia cū iter que libet duo instātia sit t̄pus mediū. ēēt aliqd t̄pus dare in quo nō esset ibi nec corpus xpi nec substantia panis ergo oportet qz sit vnū instās et sic i eodē instanti ibi ē panis et corpus christi. **S**i dicat qz nō est dare vltimū instās in quo est panis. **C**ontra. **E**ssē panis mensuratur quodā tempore. **S**ed mēsurā p̄p̄a equat mēsurato ergo in quolibet instanti illi t̄poris ē ibi panis. **E**t sic in vltimo instanti. **P**reterea sicut se habet t̄p̄ ad motū p̄tinuum. ita se habet instās ad mutationē instātaneā. **S**ed t̄pus includit vtrūqz terminoz motus continui ergo et vnū instans includit vtrūqz terminū transubstantiationis. que est mutatio instantanea. **E**ius autē termini sunt panis et corpus christi ergo in eodem instanti ē panis et corpus xpi. **P**reterea i qualibet mutatioē instātanea simul est verū dicere. quod fit et factum est. quia i instanti nō est accipere pri⁹ et posteri⁹ ergo cū trāsūbstātiatio sit mutatio instātanea sit verū est dicere qz sit ibi corpus christi et factum est. ergo corpus christi simul est ibi et non est sed quando nō ē ibi corpus christi est ibi substantia panis ergo simul in eodem instanti est ibi corpus christi et substantia panis. **S**ed contra. **D**ue forme substantiales disparate non possunt in eodem instanti eidē inesse. **S**ed forma panis et corpus christi sūt hi⁹ ergo nō possunt simul eidem inesse et in eodē instanti. **R**esponsio dicendum qz nullo modo

Septimum.

in eodem instanti est ibi corpus xpi et substantia panis. Nec est assignare ultimum instans. in quo est ibi panis. sed ultimum tempus quod continuatur ad instantia illud in quo primo est ibi corpus xpi. Ad cuius evidentiam sciendum quod in rebus naturalibus mutationes instantanee sunt termini motus semper. Cuius ratio est quia huiusmodi mutationes habent pro terminis formam et privationem. sicut generatio ignis ignem et non ignem. Inter formam et privationem non potest esse aliquod medium nisi per accidens in quantum scilicet illud quod privatur forma magis et minus appropinquat ad formam ratione aliquius dispositionis ad formam. que intenditur vel remittitur per motum continuu. Et ideo oportet preexistere motum alterationis. qui terminetur ad generationem. et sic alteratio habet duos terminos. unum sui generis scilicet ultimam dispositionem. que est necessitas ad formam. quia alteratio est motus in qualitate. et alium alterius generis scilicet formam substantialem. Et eodem modo illuminatio est terminus motus localis solis. qui est mutatio instantanea existens inter formam luminis et privationem eius scilicet tenebras. Cuiuslibet autem motus qui mensuratur aliquo tempore. oportet quod ultimum terminus sit in ultimo instanti temporis. Unde cum forma substantialis sit quidam terminus alterationis. oportet quod in ultimo instanti illius temporis introducatur forma substantialis. corruptio autem et generatio simul currunt. quia generatio unius est corruptio alterius. Oportet ergo quod in ultimo instanti illius temporis sit terminus corruptionis unius ut aeris et terminus generationis alterius ut ignis. Ter-

minus autem corruptionis est non esse. Oportet ergo quod in ultimo instanti illius temporis sit primo non aer et primo ignis. sed ante ultimum instans alicuius temporis non potest accipi penultimum. quia inter quolibet duo instantia est tempus medium secundum philosophum. et sic non est accipere ultimum instans in quo sit aer. sed in toto tempore mensurante motum alterationis erat aer. et in ultimo instanti eius est primo non aer. et primo ignis. et similiter transsubstantiatio est terminus cuiusdam motus qui consistit in prolatione verborum. unde in ultimo instanti temporis mensurantis illam prolationem est primo non panis. et primo corpus xpi. et sic non est dare ultimum instans in quo est panis. sed est ultimum tempus. In tempore autem et instans non oportet quod aliquid cadat medium. sicut nec inter lineam et punctum. et sic non oportet quod aliquando neque sit panis. neque corpus xpi. Et ita patet solutio ad primum. Ad secundum dicendum quod punctum additum vel subtractum linee non facit maius vel minus. et similiter est de instanti apposito tempori vel subtracto ab eo. Unde quavis in ultimo instanti temporis mensurantis est panis non sit panis tamen non sequitur quod tempus illud sit maius quam duratio est panis et sic mensura non equetur mensurato. Ad tertium dicitur quod in instanti dicitur mensurare mutationem aliquam instantaneam. in quantum mensurat terminum eius ad quem. quia terminus eius a quo progreditur cum toto motu procedenti. et ita mensurat tempore mensurate motum procedentem. huiusmodi mensurat motum ratione utriusque termini. et ideo non est simile. Ad quartum dicitur quod fieri dicitur dupliciter uno modo moveri ad esse et sic illud quod generatur in toto tempore alterationis procedentis dicitur fieri. et hoc modo loquitur philosophus de fieri in vi. phi. ubi

Quodlibet

ostendit q̄ omne factum esse precedit fieri. et omne fieri precedit factū esse et sic non est verum q̄ aliquid fiat et factum sit. sed sic est verum q̄ illud qd̄ fit non est. **A**lio modo dicitur fieri res quando introducitur forma. et sic fieri nō est moueri. sed terminari motum. unde sicut simul motus terminatur et terminatus est. ita simul aliquid fit et factum est. sed hoc modo illud quod fit est. quia terminus factionis est esse. in quo ponit esse illud. quod dicitur hoc modo moueri.

Articulus. x.

Ad tertium sic procedit. **V**ideatur q̄ deus non possit facere q̄ albedo aut aliqua q̄litas corporalis sit sine quantitate. qz quātitas est prima dispositio corporis ex eo q̄ immediate adheret substantie. vt dicit Boetius **S**ed primū in q̄libet genere est causa eorum que sunt post. vt dicitur in secundo met. ergo a quantitate habent omnia alia accidentia. q̄ sunt dispositiones corporales. ergo remota quantitate nulla q̄litas corporalis fmanet. **P**reterea qualitas spiritalis vt scientia vel v̄tus est nobilior q̄ qualitas corporalis. **S**ed qualitas spiritalis etiā miraculose non posset esse sine subiecto vt videtur. ergo multo minus qualitas corporis possit esse sine subiecto ad minus quod est quantitas. **P**reterea magis est remotū a natura q̄ qualitas corporalis sit omnino sine subiecto q̄ q̄ sit in subiecto spiritali. quia esse in subiecto spiritali est qualitas spiritalis que est in predicamento eodem cum qualitate corporali. **S**ed esse omnino sine subiecto est sbe que est aliud predicamentum **S**ed non potest miraculose fieri q̄ q̄ qualitas corporalis esset in subiecto spiritali. vt albedo in angelo. et

ergo multo minus potest fieri q̄ qualitas corporalis nō habeat subiectū ad minus quantitate. **P**reterea magis dependet qualitas a substantia q̄ e conuerso. **S**ed deus non posset facere aliquam substantiam creaturam absq̄ omni accidente. quia ad minus oportet q̄ creature insit relatio ad suum creatorem. ergo multo minus potest fieri q̄ qualitas sit absq̄ omni subiecto. **S**ed contra **P**ropter hoc potest fieri q̄ in sacramento altaris quantitas sit sine substantia. quia quantitas per essentiam a substantia differt **S**ed similiter qualitas differt per essentiam a quantitate. ergo eadē ratione fieri posset vt qualitas esset sine quantitate. **R**esponso dicens q̄ diuine potentie ratione sue immensitatis attribuendum est q̄ q̄c quid in defectum nō sonat. tamē aliq̄ sc̄ q̄ natura creata non patitur vt fiat propter aliquam repugnantiam. quam important ratione contradictionis implicite. et de talib⁹ p̄uenit a quibusdam dici q̄ deus potest ea facere quibus fieri non possunt. **E**t ergo videamus vtrū fieri possit a deo q̄ albedo sit sine quantitate sciendū est q̄ in albedine et qualibet alia q̄litate corporali est duo considerare. sc̄ ipsam naturam albedinis per quam speciem sortitur. et individuationem eius fm q̄ est hec albedo sensibilis ab alia albedine sensibili distincta **P**ossit q̄ fieri miraculo vt natura albedinis subsisteret absq̄ oī quantitate. tñ illa albedo nō esset sicut hec albedo sensibilis sed esset quedam forma intelligibilis ad modum formarū separatarū quas plato posuit sed q̄ hec albedo sensibilis indiuiduata esset sine quantitate. fieri non posset quauis fieri possit q̄ quantitas indiuiduata sit sine substantia. qz quātitas nō

Septimum.

individuatur solum ex subiecto. sicut alia accidentia. sed etiam ex situ qui est de ratione ipsius quantitatis di mensive. que est quantitas positioem habens. Et ideo possibile est imaginari duas lineas sepatas eiusdem speciei numero diversas sicut diversu situ. alias linea non esset divisibilis ex ipsa ratione sui generis. Non enim dividitur linea nisi in lineas. Plures autem albedines eiusdem speciei sine subiecto imaginari est impossibile. et sic patet quod albedo non individuatur nisi ex subiecto. et propter hoc non posset esse individua nisi esset in aliquo subiecto ad minus in quantitate. hanc quantitas hanc unde individuatur etiam absque subiecto. Et ideo potest per miraculum esse hec quantitas sensibilis etiam absque subiecto sicut patet in corpore christi. Ad primum ergo dicendum quod albedo si sine quantitate esset. iam non esset corporalis qualitas sed spiritualis. ut ex dictis patet. Ad secundum dicendum quod de spirituali omnino idem dicendum videtur. quod de qualitate corporali dictum est. Ad tertium dicendum quod cum substantia spiritualis quantitate careat. non potest fieri quod qualitas corporalis sit in substantia spirituali. nisi per modum illum quo potest esse sine quantitate. ut dictum est. Ad quartum dicendum quod ex hoc ipso quod substantia creata comparatur ad deum. consequitur ipsam aliquod accidens. sicut ipsa relatio creationis aut servitutis. aut alia similis relatio. unde sicut deus non potest facere quod creatura non dependeat ab ipso. ita non posset facere quod esset absque huiusmodi accidentibus. posset autem facere quod esset absque aliis accidentibus. Accidens autem non habet subiectum ex hoc quod comparatur ad deum et ideo nihil prohibet quin deus facere possit aliquod accidens esse sine substantia

Ad quintum quod obijciunt contra patet quod non est eadem ratio de quantitate et qualitate. ut ex dictis patet.

Deinde queritur de corporibus damnatorum. Et circa hoc querunt tria. Primo utrum corpora damnatorum sint incorruptibilia. Secundo utrum resurgent cum suis deformitatibus. Tertio utrum punientur in inferno viam et fletu corporali

Articulus. xj.

Hoc primum sic procedit. Et dicitur quod corpora damnatorum non erunt incorruptibilia. Corpus enim non potest esse incorruptibile nisi per naturam ut celeste. vel per gratiam innocentie ut corpus hominis in primo statu. vel per gloriam. sicut corpus christi in resurrectione. Sed nullum istorum appetit corporibus damnatorum. ergo corpora damnatorum non erunt incorruptibilia. Si dicatur quod erunt incorruptibilia ex decreto divine iusticie ut perpetuo puniantur. Contra Culpe non debetur pena perpetua nisi secundum quod habet aliquid perpetuitatis. Sed perpetuitas culpe non est ex parte corporis sed ex parte voluntatis que eligit perpetuo in peccato manere. ergo divina iusticia non requirit quod corpus eternaliter puniatur. Preterea corpus non puniatur pro peccato anime nisi in quantum est organum anime operantis peccatum. Sed in aliquibus actibus potest esse peccatum mortale in quibus corpus non communicat. sicut per in peccatis spiritualibus. ergo si aliquid per eis solvantur corpori et non datur pena perpetua. Preterea sicut aliquis damnatur propter peccatum transgressionis. ita damnatur propter peccatum omissionis. Sed in omissione nihil cooperatur corpus ergo non debetur sibi pena perpetua si propter peccatum omissionis

Quodlibet

onis aliquis damnatur. et sic diuina iustitia non requirit corpora damnatorum esse incorruptibilia. **S**ed contra. Remota causa remouetur et effectus. Sed post resurrectionem cessabit motus celi qui est causa corruptionis in corporibus ergo cessabit corruptio. et sic corpora damnatorum non erunt corruptibilia. **R**esponsum dicendum quod corpora damnatorum erunt incorruptibilia. quamuis sint passibilia. Incorruptibilitatis autem prima causa et principalis est iustitia diuina. que conseruabit corpora damnatorum in perpetuis penis. Sed causa secundaria et quasi coadiuuans erit quies motus celi. qui quiescente nulla actio vel passio poterit esse in corporibus pertinens ad transmutationem nature. Unde et corpora damnatorum non patientur ab igne passione nature. que natura corporis humani transmutetur a natura sua. sed patientur passione anime. sicut organum sensus a sensibili suscipiendo similitudinem qualitatis sensibilis. **A**d primum ergo dicendum quod ratio illa procedit ex insufficienti diuisione. Est enim hic alia causa incorruptionis a rebus que tanguntur in obiectione scilicet decretum diuine iusticie. quibus possit dici aliquo modo. quod etiam per naturam erunt incorruptibilia. in quantum sepe remouetur naturale corruptionis principium scilicet motus celi. **A**d secundum dicendum quod peccatum et rationem culpe et perpetuitatis habet ex anima non ex corpore. Unde sicut corpus ponitur pro peccato. in quantum est instrumentum peccati rationem culpe habentis ab anima. ita perpetuo puniri debet in quantum est instrumentum peccati. quod habet perpetuitatem ex voluntate. **A**d tertium dicendum hec non est ratio principalis que

corpus punitur pro peccato anime. quia est instrumentum anime operantis peccatum sed magis quia est pars essentialis hominis qui operatur. proprie enim loquendo homo est qui peccat per animam. et ideo si puniretur anima tantum non puniretur qui peccauit scilicet homo. Nec tamen est verum quod aliquis actus sit hominis in vita presenti in quo corpus non communicet. quia quamuis in actibus intellectiue partis communicet corpus sicut instrumentum actus communicat tamen sicut representans obiectum quod obiectum intellectus est fantasma. hinc color visus. ut dicitur in. iiij. de anima. Fantasma autem non est sine organo corpali. et sic patet quod etiam intelligendo et in alijs actibus anime utimur aliquo modo corpore. **A**d quartum dicendum quod pro peccato omissionis non damnatur aliquis quia aliquid agatur. sed quia omittitur illud quod est debitum fieri ab anima et corpore. erat autem debitum fieri et ab anima et a corpore in quantum corpus communitur actibus anime. et ita eodem modo peccatum transgressionis et omissionis pertinet ad corpus et animam.

Articulus duodecimus.

Secundum sic proceditur. Videtur quod corpora damnatorum resurgent sine deformitate. **R**esurrectio enim fiet diuina virtute que est perfectissima. Sed virtus perfecta perfecta est operatio et effectus. ergo corpora resurgentium erunt perfecta. et ita corpora damnatorum resurgent sine deformitatibus. **S**ed contra est sapientie. xj. Per que peccat quis per hec et torquetur. Sed damnati peccauerunt per corpora deformitate habitis ergo resurgent cum deformitatibus. **R**espondeo quod deformitas in corpore potest esse duobus modis uno modo ex defectu

Septimum

alicuius membri. et talis deformitas
ut cōiter dī in corporib⁹ dānatorū
non erit quia oēs resurgēt incorru-
pti. i. sine defectu alicui⁹ mēbrī. ut sic
totum corp⁹ puniat in reprobis et p̄-
mierur in electis. Alio mō pōt eē de-
formitas vel defect⁹ corporis ex in-
debita p̄portione partiū sicut febris
accidit ex idebita p̄portioē humo-
rum et sicut gibbus accidit ex super-
abundantia carnis in aliqua parte.
et de tali deformitate vel defectu est
duplex opinio. Quidā enī attenden-
tes damnationē reproborū ut nihil
eis mali deesset. dixerunt q̄ talib⁹ de-
formitatib⁹ non carebunt. Alij vero
attendentes virtutē resuscitātis qui
sic naturā p̄didit in ope creatiois.
ita naturā in resurrectione reparabit
dicunt q̄ oēs defectus quī ex vitio
nature acciderūt actor nature amo-
uebit. ut febris et hūmōi. Et defect⁹ q̄
ex prava volūtate p̄cesserūt ī repro-
bis remanebūt. sicut sunt macule et
reatus peccatorū. Quid autē horum
veri⁹ sit aug⁹. in ench. sub dubio reli-
quit dicens. q̄ nulla d̄ esse questio
de pulcritudine illoꝝ quozū est cer-
ta damnatio. His visis facile patet
solutio ad obiecta

Articul⁹ .xiiij.

Ad tertiū sic p̄ceditur. Videēt
q̄ corpora damnatorū puni-
entur vermib⁹ et fletu corpa-
libus. Dicitur enim Iudith ultimo.
Habebit ignē et vermes in carnes eoz
sed vermis spūalis non datur in car-
nem sed magis in animam. ergo ver-
mis quo reprobi punientur non est
spūalis sed etiam corporalis. **Ite**
Zu. xiiij. dicit q̄daz gl. **De p̄ fletū** quē
dñs reprobis p̄minatur p̄t probari
vera corporum resurrectio. q̄d non
esset si fletus ille esset tñ spūalis. **ḡ. zc.**
Sed cōtra est. q̄ vermis quo pu-

nientur reprobi est imortalis. **Ista.**
ultimo. Vermis eozum non moriet̄.
Sed nullum animal habet ordinem
ad immortalitatem nisi homo. ergo
vermis ille n̄ erit materialis. **P̄ter-**
terea in fletu corporali sit quedā res-
olutio lachrymarum. sed omne cor-
pus finitum a quo aliquid continue
resoluit nisi fiat aliqua restauratio
tandem consumitur. **Cū** ergo in cor-
poribus damnatorū nulla restaura-
tio fiat deperdit. videtur q̄ fletus qui
erit in eis perpetu⁹ non erit materia-
lis. **Ratio d̄.** q̄ circa hoc **Aug⁹.**
li. xx. de ci. dei. ponit diversas opini-
ones sic dicens. In penis malozū et
inextinguibilis ignis et vinacissimus
vermis ab alijs atq̄ alijs aliter atq̄. al-
liter est expositus. Alij quippe vtrun-
q̄ ad animū retulerunt. alij vtrunq̄
ad corpus. alij ad corpus igne. ad
animā tropice vermē. quod esse cre-
dibilis videtur. **Uñ** sequentes aug.
dicimus q̄ vermis ille erit spūalis.
ut ip̄e remorsus p̄cientie interi⁹ ani-
mam corrodens vermis dicatur. et
similiter fletus erit spiritualis ut ip̄e
dolor fletus dicatur. Aliquo tamē
modo possz dici corporalis flet⁹ et
am sine lachrymarum emissionē. ut
fletus dicatur non solum dolor ani-
me sed dispositio qua corpus dispo-
nitur anima dolente. **Ad** primū
ergo dicendum. q̄ locutio illa tropi-
ca est. et sic possumus per carnes ex-
ponere animas impioꝝ qui carna-
les fuerunt. **Ad** sc̄d̄m dicendū q̄
fletus corporalis modo p̄dicto si-
ne lachrymarū emissionē sufficit ad
veritatem resurrectionis insinuandā
si tamen sustineretur q̄ vermis et fle-
tus essēt corporales. possz dici q̄ di-
uina virtute et vermis ille sustentare-
tur et lachrymarū deperditio restau-
raretur

Quodlibet

Deinde queritur de sensib⁹ sa-
cre scripture. Et circa hoc q³
rūtur tria. Primo utrū p^{ter}
sensus l^{it}ales i verbis sacre scripture
alij sensus lateant. Sec^{do} de nume-
ro sensuum sacre scripture. Tertio
utrū isti sensus iuentūtur in alijs scri-
pturis. **Articulus xiiij**

Ad primū sic pceditur. Vide-
tur q³ in eisdem verbis sacre
scripture non lateant plures
sensus quia dictiōib⁹ semel sumptis
non est v^{er}edum equo ce vel multipli-
citer. S^{ed} pluralitas sensuū facit mul-
tiplicem locutionem. ergo in eadem
locutione sacre scripture nō p^{oss}unt plu-
res sensus latere. **P**reterea sacra
scriptura ordinata est ad intellectuū
fm illud ps. Declaratio sermonis tu-
orū dat intellectu. sed multiplicitas
sensuū obnubilat intellectu. ergo nō
debent in sacra scripture multi sens⁹
esse. **P**reterea id q³ potest esse oc-
casio erroris debz in sacra scripture
vitari. sed ponere aliq³s sensus p^{ter}
litteralem i scripture p^{oss}unt esse occasio
erroris. quia quilibz posset exponē
sacra scripturam fm q³ ipse velz ad
p^{ro}firmationē opiniōis sue. ergo non
debēt esse plures sensus in sacra scri-
ptura. **P**reterea Aug⁹ dicit. ij. sup
gen. ad l^{it}ram. Quia maior est sacre scri-
pture auctoritas q³ omnis humani
ingenij perspicacitas. ergo ille s^{en}sus
qui non habz auctoritatez ad aliq³d
p^{ro}firmandū non est p^{ro}ueniens sensus
sacre scripture. S^{ed} null⁹ sensus p^{ro}ec-
litteralem hz robur ad aliq³d con-
firmandum. vt patz p^{ro} Dion. in epla
ad titum. Vicit enī q³ symbolica the-
ologia. i. que ex similib⁹ pcedit non
est argumētatiua. ergo sacra scriptu-
ra alios sensus p^{ro}ter litterales non
habz. **P**reterea quicunq³ sensus ex
verbis alicui⁹ scripture trahitur quē

auctor non intendit non est sensus p^{ro}-
p^{ri}us. quia auctor per vnam scriptu-
ram non potest intelligere nisi vnu
quia non contingit plura simul intel-
ligere secundum pbuz. ergo non pos-
sunt esse plures sensus prop^{ri}ij sacre
scripture. **S**ed contra est quod di-
citur Daniel. xij. Pertransibunt plu-
rimi z multiplex erit scientia. **P**re-
terea Hiero. dicit i prologo b^l
blie loquens de apocal. In verbis
singulis multiplices latent intelligē-
tie. **R**esponso dicendum. q³ sacra
scriptura ad hoc diuinitus est ordi-
nata vt per eaz nobis veritas mani-
festetur necessaria ad salutem. mani-
festatio autē vel expressio alicuius
veritatis potest fieri de aliquo reb⁹
z verbis in quantum scz verba signi-
ficāt res z vna res potest esse figura
alterius. Auctor autem rerum non so-
lum potest verba accōmodare ad al-
iquid significandum. sed etiam res
potest disponere in figuram alteri⁹.
z secundum hoc in sacra scripture ma-
nifestatur veritas dupliciter. **U**no
modo secundū q³ res significantur
per verba. z in hoc cōsistit sensus li-
teralis. **A**lio modo secundū q³ res
sunt figure aliarum rerum. z in hoc
cōsistit sensus spiritalis. z sic sacre
scripture plures sensus competunt.
Ad primum ergo dicēdum. q³ va-
rietas sensuum quorum vnus ab al-
io non procedit facit multiplicitatē
locutionis. sed sensus spiritalis sem-
per fundatur super litteralem z pro-
cedit ex eo. **U**nde ex hoc q³ sacra scri-
ptura exponitur litteraliter z spiri-
tualiter non est in ipsa aliqua multi-
plicitas. **A**d secundum dicendum
q³ fm q³ Augustinus dicit in lib. de
doctri. xpiana. Utiliter est a deo dis-
positum vt veritas in sacra scriptu-
ra cum aliqua difficultate manifeste

Septimum

tur. Est enim hoc utile ad tollendū fastidiū. quia ad ea que sūt difficilia maior surgit attentio. que tediū tollit. Similiter ex hoc tollitur superbiendi occasio dum homo difficulter veritatem sacre scripture capere pōt. Similiter per hoc veritas fidei ab irrisione infidelium defenditur. **U**n domin⁹ **M**ath. vij. Nolite inquit scdm dare canibus. **E**t **B**ionysius **A**himoteum monebat ut sancta ab imundis incōtaminata servaret. **E**t ita patz q̄ expedit veritatē fidei sub diversis sensibus in sacra scriptura tradi. **A**d tertium dicēdū. q̄ sicut dicit **A**ug⁹. in li. de doctrina xpiana. Nihil est qd̄ occulte in; aliquo loco sacre scripture tradat. quod nō alibi manifeste exponitur. **U**nde spūalis expositio semper debet habere fulciamentum ab aliqua litterali expositione sacre scripture. et ita vitatur omnis erroris occasio. **A**d quartum dicendum. q̄ nō est propter defectū auctoritatis q̄ ex sensu spiritali nō potest trahi efficax argumentum. s; est ex ipsa natura similitudinis in qua fūdatur spiritalis sensus. **U**na enim res pluribus similis esse potest unde non potest ab illa quando in scriptura sacra proponitur procedi ad aliquam illarum determinate. s; est fallacia consequentis. **U**erbi gratia. leo propter aliquam similitudinem significat christum et diabolū. **U**nde p̄ hoc q̄ aliquid de leone dicitur in sacra scriptura ad neutrum potest fieri processus in sacra scriptura argumentando. **A**d quintum dicendum. q̄ actor principalis sacre scripture est spiritus sanctus. qui in vno verbo sacre scripture intellexit multo plura q̄ p̄ expositores sacre scripture exponantur vel discernant.

nec etiam est inconueniens q̄ homo qui fuit actor instrumentalis sacre scripture in vno verbo plura intelligeret. quia prophete vt **H**iero. dicit super **O**see. Ita loquebantur de factis presentibus q̄ etiaz intenderūt futura significare. **U**nde etiam non est impossibile simul plura intelligere in quantum vnum est figura alterius.

Articulus xv

Hic sic proceditur. **U**ide tur q̄ nō debeant distingui quatuor sensus sacre scripture scz historialis vel litteralis. alegoricus. moralis. et anagogicus. **S**icut enim in sacra scriptura aliqua figurare dicuntur dño iesa de christo. ita etiam figurate dicuntur de multis alijs hominibus. sicut **D**ante. viij per hircum capzarū significatur rex grecorum. **S**ed huiusmodi figuratiue locutiones non faciunt aliquem sensum preter litteralem in sacra scriptura. ergo nec sensus alegoricus per quem exponuntur de christo ea que in figura ipsius precesserunt debet alius sensus ab historico poni.

Pretēa vna est ecclā capitis et membrorum. **S**ed sensus alegoricus videtur pertinere ad caput ecclesie scz christum. sensus moralis videtur pertinere ad membra eius scilz fideles. ergo sensus moralis non debet ab alegorico distingui. **P**retēa moralis sensus est qui ad morū instructiōnem pertinet. **S**ed sacra scriptura in pluribus locis secundum litteralē sensum mores instruit. ergo moralis sensus non debet distingui a litterali. **P**retēa sicut christus est caput ecclesie militantis. ita est caput triumphantis. nec est alius et alius

Quodlibet

christus ergo nec sensus anagogic⁹
per quez aliqua exponitur de eccle
sia triumphante debz esse alius ab alle
gorico quo aliq⁹ exponitur de xpo
z ecclesia militante. **P**reterea si isti
quatuor sensus essent de necessitate sa
cre scripture quelibz pars sacre scri
pture deberet hos quatuor sensus
habere. sed hoc falsum est. **U**t ei Au
gustin⁹ dicit sup gen. ad lram. **I**n q
busdam sensus litteralis querendus
est solus. ergo hi quatuor sensus no
sunt de necessitate expositionis sacre
scripture. **S**ed contra est qd aug.
dicit in principio super gen. ad litte
raz. **I**n omnibus libris sanctis opor
et intueri que ibi eterna intuentur.
que ibi facta narrentur. que futura
prenunciantur. que agenda precipiuntur.
Primum pertinet ad sensus ana
gogicum. secundum ad historicum. tertium
ad allegoricum. quartum ad morale
ergo quatuor sunt sensus sacre scri
pture. **P**reterea Beda super Gen.
in principio dicit. **Q**uatuor sunt sen
sus sacre scripture. historia que res
gestas loquitur. allegoria in qua ali
ud ex alio intelligitur. tropologia. i.
moralis locutio in qua de moribus
ordinandis tractatur. anagogia per
quam de sumis z celestibus tractatu
ri ad supertora reducimur. **R**atio
dicendum. q⁹ distinctio istorum quatuor
sensuum hoc modo accipi debz. **S**i
cut enim dictum est sacra scripture
veritatem quam tradit dupliciter ma
nifestat per verba z per rerum figuras.
Manifestatio autem que est per ver
ba facit sensum historicum sive litte
ralem. unde totum id ad sensum lit
teralem pertinet quod ex ipsa verbo
rum significatione recte accipitur. s⁹
sensus spiritualis ut dictum est acci
pitur vel consistit in hoc q⁹ quedam

res per figuram aliarum rerum exp
muntur. quia visibilia solent esse figu
re invisibilia. ut **P**ro. dicit. **I**nde e
q⁹ sensus iste qui ex figuris accipit
spiritualis vocatur. veritas autem quam
sacra scripture per figuras rerum tra
dit ad duo ordinatur. scilicet ad recte
credendum z ad recte operandum. **S**i
ad recte operandum sic est sensus mo
ralis qui alio nomine tropologicus
dicitur. si autem ad recte credendum
oportet distinguere secundum ordinem cre
dibilem. **U**t enim **D**io. dicit. iij. c. ce.
hier. stat⁹ ecclesie medius est iter sta
tum sinagoge z statum ecclesie trium
phantis. **V**etus ergo testamentum fi
gura fuit novi. vetus simul z novum
figura sunt celestium. sensus ergo spi
ritualis ordinatus ad recte credendum
potest fundari in illo modo figurati
onis quo vetus testamentum figurat
novum. z sic est allegoricus sensus vel
typicus. secundum q⁹ ea que in veteri testa
mento preterierunt exponuntur de xpo
z ecclesia. vel potest fundari in illo mo
do figurationis quo novum simul et
vetus significant ecclesiam triumphan
tem. z sic est sensus anagogic⁹. **A**d
primum ergo dicendum q⁹ hircus
vel alia huiusmodi per que alie persone a
christo in scripturis designantur. non
fuerunt res alie sed similitudines
imaginarie ad hoc solum ostense ut
ille persone significarentur. **U**nde il
la significatio qua per illas similitu
dines persone ille aut regna designan
tur non pertinet nisi ad historicum
sensem. **S**ed ad christum designandum
etiam illa que in rei veritate contige
runt ordinantur sicut umbra ad ver
ritatem. z ideo talis significatio qua
per huiusmodi res christus aut ei⁹
membra significantur facit alium sen
sum preter historicum scilicet allegori

Septimum

cum. Si alicubi vero inueniatur q̄
christus significatur per huiusmodi
imaginas similitudines. talis si-
gnificatio non excedit sensus littera-
lem. sicut christus significatur per la-
pidem qui excisus est de monte sine
manibus. Dan. ij. **A**d secundum
dicendum. q̄ sensus alegoricus non
solum pertinet ad christum ratione
capitis sed etiam ratione membroru
sicut q̄ p̄ duodecim lapides electos
de iordane. Josue. vij. significantur
duodecim apostoli. Sed moralis se-
sus pertinet ad membra christi quā-
rum ad proprios eorum actus et nō
fin q̄ considerantur vt membra. **A**
Ad tertium dicendum q̄ moralis se-
sus non dicitur omnis sensus p̄ quē
mores instruuntur sed per quem in-
structio morum sumitur ex similitu-
dine aliquarum rerum gestaru. Sic
enim moralis sensus est pars spiritu-
alis ita q̄ nunq̄ est idem sensus mo-
ralis et litteralis. **A**d quartum di-
cendum q̄ sicut sensus alegoricus p̄-
tinet ad christum fin q̄ est caput ec-
clesie militantis iustificans eam et gra-
tiam infundens. ita et sensus anagogi-
cus pertinet ad eum fin q̄ est caput
ecclesie trisphantis glorificans eam.
Ad quintum dicendum q̄ quatuor
istis sensibus non attribuuntur sacre
scripture vt in qualibz eius parte sit
istis quattuor sensibus exponenda.
sed quandoqz istis quattuor quādo
qz tribus. quando duobus. quando
qz vno tm̄. In sacra enim scriptura
precipue ex prioribus posteriora si-
gnificantur. et ideo quandoqz in sa-
cra scriptura secundum sensum litte-
ralem dicitur aliquid de prioribz qd̄
potest spiritualiter de posterioribz
exponi. sed non convertitur. Inter
omnia autem que in sacra scriptura

narrantur. prima sunt illa que ad ve-
tas testamentum pertinent. et ideo q̄
secundum litteralem sensum ad facta
veteris testamenti spectant possunt
quattuor sensibus exponi. Secunda
vero sunt illa que pertinent ad sta-
tum presentis ecclesie in quibus illa
sunt priora que ad caput pertinent.
respectu eorum que pertinent ad mē-
bra. quia ip̄m corpus verum christi
et ea que in ip̄o sunt gesta sunt figu-
ra corporis christi mystici et eorum
que in ip̄o geruntur vt in ip̄o scilicet
christo exempluz viuendi lumere de-
beamus. In christo etiaz futura glo-
ria nobis premōstrata est. Unde ea
que ad litteram de ip̄o christo capi-
te dicuntur possunt exponi et alego-
rice referendo ad corpus eius my-
sticuz. et moraliter referendo ad actus
nostros qui secundum ip̄m debent
reformari. et anagogice in quantum
in christo est nobis iter glorie dīmō-
stratum. Sed quando secundum lit-
teralem sensum dicitur aliquid de eccle-
sia non potest exponi alegorice. nisi
forte ea que dicuntur de primitiua
ecclesia exponantur quantum ad fu-
turum statum ecclesie presentis. pos-
sunt tamen exponi moraliter et ana-
gogice. Ea vero q̄ moraliter dicun-
tur secundum sensum litteralem non
consueuerunt exponi nisi alegorice.
Illa vero que secundum sensum lit-
teralem pertinent ad statum glorie
nullo alio sensu consueuerunt expo-
ni eo q̄ ip̄a non sunt figura alioruz.
sed ab omnibus alijs figurata.

Articulus. .xvi.

Ad tertium sic proceditur. **V**i-
detur q̄ in alijs scripturis p̄-
dicti sensus distingui debeāt
Sensus enim spirituales in sacra scri-
ptura accipiuntur ex quibusdam si-

Quodlibet

similitudinibus. sed in alijs scientijs proceditur etiam ex quibusdam similitudinibus. ergo in scripturis aliarum scientiarum possunt sensus plures inveniri. **P**reterea poetice artis est veritatem rerum aliquibus similitudinibus fictis designari. ergo videtur quod et in dictis poetarum sensus spirituales inveniuntur. et non solum in sacra scriptura. **P**reterea philosophus dicit quod qui dicit unum quodammodo multa dicit. ergo videtur quod in alijs scientijs in uno sensu possunt designari plures. et sic non solum sacra scriptura hos sensus spirituales habet.

Sed contra est quod dicit **Pre. xxiij. moral.** Sacra scriptura omnes scientias atque doctrinas ipso etiam locutionis sue more transcendit. quia uno eodemque sermone dum narrat gestum prodit mysterium. **R**espondeo dicendum quod spiritualis sensus sacre scripture accipitur ex hoc quod res cursuum sui peragentes significat aliquid aliud quod per spirituales sensum accipitur. Sic autem ordinantur res in cursu suo ut ex eis talis sensus possit accipi quod eius solius est quod sua providentia res gubernat qui solus deus est. Sicut enim homo potest adhibere ad aliquid significandum aliquas voces vel aliquas similitudines fictas. ita deus adhibet ad significationem aliquid in ipso cursu rerum sue providentie subiectarum. Significare autem aliquid per verba vel per similitudines fictas ad significandum tantum ordinatas non facit nisi sensum litteralem. ut ex dictis patet. Unde in nulla scientia humana industria inventa proprie loquendo potest inveniri nisi litteralis sensus. sed solum in ista scriptura cuius spiritus sanctus est actor homo vero instrumentum. secundum illud

ps. Lingua mea calamus scribe etc.

Ad primum ergo dicendum. quod in alijs scientijs proceditur ex similibus argumentando non quod ex verbis quibus una res significatur significatur et alia res. **A**d tertium dicendum. quod fictiones poetice non sunt ad alios ordinate nisi ad significandum. unde talis significatio non supergreditur modum litteralis sensus. **A**d tertium dicendum. quod qui dicit unum quodammodo dicit multa scilicet in potentia. secundum quod conclusiones sunt potentia in principiis. Et uno enim principio multe conclusiones sequuntur. non quod in alijs scientijs per modum significationis quod dicitur de una re simul de alijs intelligatur ut significatum. licet inde trahi possit per argumentationem etc.

Questio est de opere manuali circa quod queruntur duo. **P**rimo utrum operari manibus sit in precepto. **S**ecundo utrum ab hoc precepto excusentur illi qui spiritualibus operibus vacant.

Articulus .xvij.

Respondeo primum sic proceditur. videtur quod operari manibus sit in precepto. **ij. ad Thel. iij.** Si quis non vult operari non manducet. **A**udivimus enim etc. **1. lo.** Quod ideo preceptum quia audivimus. ergo etc. **P**reterea **Aug.** in li. de opere monachorum. **A**udiant ergo quibus hoc precepit apostolus qui non habent hanc potestatem. **P**reterea nullus debet excusari ut iura dicunt nisi si pro mortali. sed nullus peccat mortaliter nisi contra preceptum faciens. **C**um ergo ille qui cessat ab opere

Septimum

mannali iure possit excommunicari. ut patz per illud quod dicitur. ij. ad thes. iij. **E**t quis nō obedierit verbo nostro per epistolam hunc notatez ne cōmifceamini cum illo ut confun datur. videtur ergo q̄ operari mani bus sit in precepto. **P**reterea ille q̄ peccavit tenetur penam debitam p̄ peccato s̄ire ex necessitate precepti. **S**ed omnes in Adam peccaverunt ad Ro. v. **P**ena autem peccati Ade est labor manualis. **S**en. iij. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. ergo omnibus est preceptum manibus la borare. **P**reterea ad eph. iij. Cui furabat iam non furetur magis autē laboreret operando manibus suis. gl. Laboreret operando non solū per ser nos sed etiam manibus. **I**llud autē quod ad omnes pertinet ē p̄ceptū non consiliū. ergo rē. **P**reterea labor manualis necessari⁹ est ad su stentationem vite corporalis. sicut a ctus virtutum sunt necessarij ad su stentationem vite spūalis. **S**ed act⁹ virtutuz sunt in precepto. ergo labo rare manibus. **P**reterea illud ad quod sequitur peccatū mortale non potest sine peccato mortali fieri. **S**ed ad nō laborare sequitur nō mā ducare. quod quandoq; est peccatū mortale. ij. ad thes. iij. **Q**ui non ope ratur non manducet. ergo non ope rari manibus est peccatum mortale ergo eius oppositum est in precepto. **S**ed contra. **N**on est contrariūz p̄cepto vel consilio preceptuz domi ni vel consiliū. **S**ed dominus vel precipiēdo vel p̄sulendo dicit Mat. vi. **N**olite solliciti eē anime vestre rē **V**iscer autēz contrariatur labor ma nuum. quia qui laborant manibus solliciti sunt de necessarijs corporis. ergo labor manuum non est in pre

cepto. **P**reterea lex vetus quā tum ad precepta moralia sufficēter continebat que necessaria sunt ad sa lutem. **U**nde dominus Math. xvij. **S**i vis ad vitam ingredi serua man data. 7 loquitur de mandatis deca logi. **U**nde subdit. **N**on homicidiūz facies. non furaberis. **S**ed in prece ptis veteris legis nihil continetur de labore manuum. ergo labor ma nuum non est in precepto. **P**re te rea ad precepta seruanda omnes tenentur. **S**ed ad labores manuu; nō omnes tenentur. alias qui sunt diuī tes 7 manibus non laborant morta liter peccarent. ergo labor manuum non est in precepto. **P**reterea ad precepta non magis tenentur religi osi q̄ seculares. **S**ed ad laborandū manibus videntur magis teneri reli giosi q̄ seculares. **U**nde Augu. in li. de operibus monachorum. mona chos reprehendit quia non laborāt non autem alios. ergo rē. **P**re ter ea vsus liberalium artiu; nobilior est q̄ mechanicarū qui in opere ma nuali consistit. **S**ed vsus liberalium artiu; non est in precepto. ergo mul to minus labor manuum. **R**espon sio dicendum. q̄ iudicium de vnaq; q̄ re sumendum est fm finez ad quē ordinatur. **L**abor autē manuum ad tria esse utilis inuenitur. **P**rimo ad ocium tollendum. **U**nde Hierony. ad rusticum monachuz. **S**emper a liquid operis facito. ut te diabolus inueniat occupatum. 7 q̄ intelligat de opere manuali patz per illud qd subiungit. vel fiscellam tere iunco. 7 postea subiungit. **I**n desiderijs est omnis ociosus. **S**ecundo ad cor pus domandum. **U**nde. ij. ad Cor. vi. **A**lijs carnis maceratiōibus con iungit. vbi dicitur in laboribus. scilz

Quodlibet

operum, quia manibus suis operabatur. et subiungit **I**n vigilijs et ieiunijs etc. **T**ertio ordinatur ad querendum victum **A**ctuum. xx. **A**d ea que mihi opus erant. et his qui mecum erant ministraverunt manus iste **S**i ergo consideretur labor manuum secundum quod ordinatur ad tollendum otium vel corpus domandum. sic idem iudicium est de labore manuum et de alijs exercitijs ad eadem ordinatis **N**on enim est in precepto quod tollatur otium tali aut tali occupatione sed sufficit ad otium tollendum quacumque licita occupatione ab ocio quis desistat. et sic occupatio laboris manuum non est in precepto considerata hoc fine. **E**t similis est ratio de labore manuum secundum quod ordinatur ad corpus domandum. quia multis exercitijs corpus domari potest sicut vigilijs ieiunijs et multis huiusmodi. **U**nde nullum eorum in quantum ordinatur ad talem finem est in precepto in speciali. quamvis in generali sit in precepto corpus domare qualicumque exercitio quo mortificare concupiscentie reprimantur. **S**ecundum autem quod ordinatur ad victum querendum sic videtur esse in precepto. **U**nde dicitur. i. ad **T**hesal. iij. **O**peremini manibus vestris sicut precepimus vobis nec solum in precepto iuris positivi sed etiam iuris naturalis. **I**lla enim sunt de lege naturali ad que homo ex suis naturalibus inclinatur. **S**icut autem ex ipsa dispositione corporis patet homo naturalem ordinationem habere ad opus manuale. propter quod dicitur **J**ob. v. **H**omo ad laborem nascitur et avis ad volandum. **C**um autem alijs animalibus natura sufficienter provideat in his que ad sustentationem

sue vite pertinent in cibis et armis et tegumentis homini in his non provideat. quia ipse est perfectior ratione per quam sibi potest providere in omnibus supra dictis. vnde erit sibi loco omnium predictorum manus conveniens ad diversa opera quibus conceptiones rationis diversis artificijs exequatur. ut dicitur. xliij. de animalibus **S**ciendum tamen est quod duplex est preceptum legis nature. quoddam quod ordinatur ad tollendum defectum unius singularis persone vel spirituale sicut de actibus virtutum. vel corporale sicut preceptum quod dominus dedit homini **g**en. ij. **D**e omni ligno quod est in paradiso comedere etc. **A**liud vero est quod ordinatur ad tollendum defectum totius speciei sicut hoc quod dicitur **g**en. i. **C**rescite et multiplicamini et replete terram **I**n hoc enim precipitur actus generationis quo natura salvatur et multiplicatur. **H**oc autem interest inter hec duo genera preceptorum. quia primum preceptum legis nature quilibet tenetur singulariter observare. sed ad secundum preceptum non tenetur quilibet singulariter. **I**n his que pertinent ad speciem omnes homines computandi sunt quasi unus homo. participatione enim spiritus plures homines sunt unus homo. ut dicitur **P**orphiri. **S**icut autem homo unus habet diversa membra quibus occupatur in diversis officijs ordinatis ad tollendum proprium defectum que non possunt omnia per unum membrum exerceri. sicut oculus videt totum corpus et pes totum corpus portat. ita oportet esse in his que ad totam speciem pertinent. **N**on enim sufficeret unus homo ad exercenda omnia quibus humana societas indiget. et ideo diversis officijs oportet occupari diversis

Septimum.

fos .vt dicitur ad Ro. xij. Sicut in vno corpore multa membra habemus etc. Hec autem diuersificatio hominum diuersis officijs contingit. primo ex diuina prouidentia que ita hominum in status distribuit. vt nihil vni quod deesse inueniat de necessarijs ad vitam. Secundo etiam ex causis naturalibus. ex quibus contingit quod in diuersis hominibus sunt diuersae inclinationes ad diuersa officia vel ad diuersos modos viuendi. Quia ergo labore manuum aliquis potest subuenire et proprio defectui et alieno. cum non possit vnus homo in omnibus sibi sufficere sed indiget alieno auxilio patet quod preceptum de labore manuum quodammodo sub utroque genere predictorum preceptorum continetur. In quantum enim labore manuum vnus subuenit necessitatibus aliorum sic pertinet ad secundum genus naturalium preceptorum. In quantum autem aliquis per hoc suis necessitatibus subuenit pertinet ad primum genus sicut preceptum de comedendo. Preceptum autem quod ordinatur ad tollendum defectum corporalem non obligat nisi defectu existente. vnde si esset aliquis qui posset viuere sine cibo non obligaretur precepto de comedendo. Sic ergo preceptum de labore manuum non obligat aliquem singulariter secundum quod ordinatur ad tollendum defectum primum alio modo. neque secundum quod ordinatur ad tollendum proprium nisi defectu existente. et ideo ille qui habet vnde licite viuere possit non tenetur manibus operari. qui autem non habet vnde alias viuat vel nisi aliquo illicito negotio victum adquirat tenetur manibus laborare. Et hoc patet per apo-

stolum in tribus locis vbi de manuum operatione preceptum datur

Primo ad Eph. quarto. vbi prohibendo furtum iniungit manuum operationem. Qui furabatur iam non furetur. magis autem laboret manibus suis. **S**ecundo. i. ad Thes. iij. vbi precipit laborem manuum prohibens concupiscentiam rerum alienarum. Operemini inquit manibus vestris sicut precepimus vobis vt honeste ambuletis ad eos qui foris sunt et nullius aliquid desideretis

Tertio. ij. ad Thes. iij. vbi precipit operationem manuum prohibens turpia negotia quibus aliqui victum querebant. Audiuimus inquit inter vos quosdam ambulare inquiete nihil operantes sed curiose agentes. **S**lo. Qui feda cura sibi necessaria prouident. et subiungit. His autem qui huiusmodi sunt denunciamus et obsecramus in domino Iesu christo vt cum silentio operantes panem suum manducant. Sciendum etiam est quod sicut visus est principalior inter alios sensus. ratione cuius omnes alij sensus nomen visus sortiuntur. vt Augustinus dicit. ita manus quia ad plurima opera necessaria est dicitur organum organorum in tertio de anima. et ideo per operationem manuum intelligitur non solum quod manibus fit sed quocumque corporali instrumeto. et breuiter quod cunctum officium homo agit de quo licite possit victum adquirere sub labore manuum comprehenditur.

Non enim videtur rationabile quod magistri artium mechanice possint viuere de arte sua. et magistri artium liberalium non possint viuere de arte sua. Similiter et aduocati possunt viuere de

Quodlibet

patrociniis quod prestant in causis
7 similiter e de omnibus alijs licitis
occupationibus. Quia ergo prece-
ptum est sed non omnes obligat id
ad utrasque rationes respondendum
est. **Ad primum** ergo 7 ad secundum
solutio ex dictis. quia concedim⁹ la-
bozem manuum esse in precepto non tamen
omnes ad hoc singulariter obligari.
Ad tertium dicendum. quod sicut ex di-
ctis patet apertius loquitur in casu illo
quod pretermisso labore manuum de fe-
dis negotijs sibi victus acquirebant
in quo casu obligabantur ad prece-
ptum servandum. 7 ideo digni erant
excusari. **Ad quartum** dicendum quod
verba illa dei magis sunt prenunti-
antis penam quam precipiens. satisfactio-
nem. unde premissit. **Maledicta** terra in
opere tuo spinas 7 tribulos germin-
abit tibi. 7 similiter mulieri dixit.
In dolore paries filios. Et ideo non
sequitur quod ad laborandum quilibet
homo teneatur ex necessitate precepti.
alias sequeretur quod quilibet teneretur
ad agriculturam de qua dominus
sibi facit mentionem. **Ad quintum** dicitur
quod vita spiritualis a nullo potest conser-
uari nisi per actum virtutum. 7 ideo qui-
libet obligatur ad servanda precepta
que sunt de actibus virtutum. scilicet vita
spiritualis a multis potest conseruari si-
ne hoc quod manibus operetur. 7 ideo
quod quis sit generaliter in precepto non
tamen quilibet ad observationem eius
tenetur. **Ad sextum** dicitur quod non mandu-
care non est peccatum mortale ni-
si quando sine manducatione vita ser-
uari non potest. tunc enim aliquis non
manducando seipsum occideret. 7 si-
militer non oportet quod aliquis peccet
non laborando manibus nisi quan-
do alias vitam servare non posset
nisi illicitis curis. 7 ideo cum illicite

cure sint modis omnibus fugiende
sub eadem distinctione posuit apo-
stolus non manducare 7 non opera-
ri dicens. **Qui non vult operari** non
manducet. **Ad primum** autem eo-
rum que in contrarium obijciuntur
dicendum quod non prohibet dominus
apostolis omnem sollicitudinem. scilicet
licet de his que pertinent ad victus
corporis. alias ipse loculos non ha-
buisset. sed prohibet sollicitudinem
suffocantem qua mens suffocatur
dupliciter. Uno modo ut in rebus
temporalibus finem ponat recte o-
perationis. 7 hoc deus prohibet.
Unde Augustinus dicit in libro de
operibus monachorum exponens
illud. **Molite solliciti** esse et cetera.
Non autem ut ista non procurent
quantum necessitatis est quod ho-
mestate poterunt. sed ut ista non intue-
antur. et propter ista faciant quic-
quid in predicatione evangelij face-
re iubentur. Et habetur in glosa. i.
ad Thesal. quarto. **Secundo** suffo-
catur mens predicta sollicitudine qua
deo fiduciam de deo amittit. 7 hoc
dominus prohibere intendit. Unde
dicit glosa super illud. **Mathei sexto**
Hoc exemplo non prohibet provi-
dentiam et laborem. scilicet de au-
ibus 7 lilijs. sed sollicitudinem ut to-
ta fiducia nostra sit in deo per que
et aves sine cura viuunt. **Ad se-
cundum** est dicendum quod non om-
nia que sunt in precepto continentur
explicite in preceptis decalogi. sed
ad ea possunt reduci cum implicite
in eis contineantur. et sic preceptum
de labore manuum per quem vita
corporalis conseruatur reducitur
ad hoc preceptum. **Non occides**. si-
cut etiam preceptum de manducan-

(do

Septimum.

vel ad hoc preceptum. Non furtus facies. quo omne illicitum lucrū qđ per laborem manū evitatur prohibetur. **A**d tertium dicendum. qđ in quibuslibet precepto duo sunt consideranda scilicet finis precepti et possibilitas observandi. quia omnia precepta cuiuslibet legis sunt ordinata ad aliquod bonum inducendum vel malum tollendum. nec aliquid impossibile precipi potest. Unde dicit **Die.** Qui dicit deum aliquid precepisse impossibile anathema sit. **S**i ergo sit tale preceptum quod nullo modo reddi possit impossibile observandum. et sine eo finis intentus haberi non possit obligatio illius precepti semper manet sicut est in preceptis de actibus virtutum. quia ad minus actus interiores semper sunt in hominis potestate et sine eis vita spiritualis conservari non potest. ut dictum est. **P**roobus ergo in odis preceptum de operatione manuum obligationem amittit. **U**no modo quando aliquis redditus impotens ad laborandum propter corporis imbecillitatem. **A**lio modo quando finem huius precepti scilicet conservationem corporalis vite consequi potest sine labore manuum. ut ex dictis patet. **A**d quartum dicendum. qđ ad laborem manuum per se loquendo equaliter religiosi et seculares tenentur. quod patet ex duobus. **P**rimo ex verbo apostoli. ij. ad **Thes.** ij. ubi ponit de opere manuum preceptum dicens. **S**ubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate et fratres enim omnes christianos vocat. **N**on enim tunc temporis aliqui religiosi determinati erant. **S**ecundo patet ex hoc qđ religiosi non tenentur ad alia quam seculares nisi ad ea quibus se ex voto obligaverunt. sed per acci-

dens contingit qđ hoc preceptum magis tangit religiosos quam alios. et de hoc dupliciter. **P**rimo quia religiosi in paupertate vivunt. unde facilius potest eis accidere qđ non habeant unde vivant alijs secularibus. **S**ecundo ex statuto regule in aliquibus ordinibus. Unde dicit **Hieronymus** in epistola ad **Rusticum** monachum. **E**gyptiorum monasteria hunc tenent morem ut nullum absque opere et labore suscipiant. non tam propter victus necessaria quam propter anime salutem. ne vagetur perniciosis cogitationibus. sicut etiam ad vigiliis et alia quibus domatur corpus tenentur quandoque religiosi ex statutis suis ad que seculares non tenentur. **A**d quintum dicendum qđ quamvis usus liberalium artium sit nobilior. non tamen ita est necessarius ad vitam corporis sustentandam. **E**t preterea sub operatione manuum comprehenditur. sicut ex dictis patet.

Articulus .xviiij.

Quia secundum sic proceditur. videtur qđ illi qui spiritualibus operibus vacant non excusentur a labore manuum. i. enim ad **Thes.** ij. super illud **S**i quis non vult operari non manducet. dicit **glosa Augustini.** Dicunt quidam de operibus spiritualibus hoc apostolum precepisse. et postea subdit. **S**ed superflue conantur et sibi et ceteris caliginem obducere. ut quod charitas utiliter monet non solum facere nolint sed nec intelligere. et ita videtur qđ per spiritualia opera a labore manuum non excusentur. **P**reterea inter omnia spiritualia maxima sunt oratio lectio et predicatio. **S**ed per ista opera non

Quodlibet

excusantur aliqui a labore manuali ergo et cetera. **P**robatio medie. **A**ugustinus dicit in libro de operibus monachorum. **Q**uid agant qui operari corporaliter nolunt scire desidero et cetera. vacent orationibus inquit lectionibus et verbo dei. et post ea subdit. **S**ed si ab his amouendi non sumus nec manducandus est nec elce preparande. **S**i autem ab ista vacare seruos dei certis intervallis temporum infirmitatis necessitas cogit cur etiam non preceptis apostolicis obseruandis aliquas partes temporum deputamus. **E**t quantum ad orantes dicit. **C**itius exauditur una obediens oratio quam decem milia contemnentis. **Q**uantum vero ad psallentes subdit. **L**itica diuina cantare etiam manibus operantes facile possunt et ipsum laborem diuino tanquam celumate consolari. **Q**uam tum vero ad legentes subdit. **Q**ui autem dicunt se lectioni vacare nonne illic inueniunt quod precepit apostolus. **Q**ue est ergo ista perversitas lectioni nolle obtemperare dum vult ei vacare. **Q**uis enim nesciat tanto citius quencumque proficere cum bona legit quanto citius facit quod legit. **Q**uantum vero ad predicantes subiungit. **S**i autem alicui sermo est erogandus et ita se occupat ut manibus operari non vacet nunquid hac omnes possunt in monasterio venientibus ad se vel diuinas lectiones exponere vel de aliquibus disputationibus salubriter disputare. **Q**uando ergo non omnes possunt cur sub hoc obtentu omnes vacare volunt. quanquam etsi omnes possent vicissitudine facere deberent. et non solum ut ceteri a necessariis actibus occuparentur. sed quia sufficit ut pluri

bus audientibus vnus loquatur.

Preterea clerici maxime operibus spiritualibus occupantur. **S**ed ipsi tenentur ad laborem manuum. ergo et cetera. **P**robatio medie. **D**istinctione octuagesima prima dicitur. **C**lericus victum aut vestitum sibi artificio vel agricultura absque officij suadumtaxat detrimento preparet. **I**tem in alio. c. Clericus qui verbo dei eruditus est artificio victum querat. **I**tem omnes clerici qui ad operandum validi sunt et artificialia et literas discant. **P**reterea religio si qui omnia reliquerunt maxime operibus spiritualibus vacant. **S**ed tales tenentur ad manuum laborum ergo et cetera. **P**robatio medie. **L**uce duodecimo. **V**endite que possidetis. **P**ro. **N**on tantum cibos vestros communicate pauperibus. sed etiam vendite possessiones vestras. ut omnibus vestris simul pro domino speretis postea labore manuum operemini. unde viuatis et elemosynam faciat. **P**reterea decretum dicit distinctione viccesima secunda. quod ille est hereticus qui facit contra statutum ecclesie romane. **S**ed illi qui mendicant non laborantes propriis manibus faciunt contra statutum **C**alixti pape. xij. questione. i. **V**identes summi sacerdotes etc. ubi dicitur quod ecclesia statuit quod inter eos qui communi vita degere volunt nullus egens inueniatur. ergo religiosi propter opera spiritualia non excusantur a labore manuum. imo si mendicant sunt heretici. **P**reterea ille qui exponit se periculo mortis peccat quasi tentans deum sicut si aliquis videret visum venientem in furia et deponeret arma quibus posset se defendere tentaret deum.

Septimum.

Sed ille qui reliquit omnia et non laborat manibus abiecit a se necessaria victus quibus resistitur consumptio ni que fit in corpore per calorem naturalem. ergo talis peccat quasi tentans deum. **P**reterea ad phi. iij. dicit apostolus. Imitatores mei estote fratres. Sed ipse quamvis predicaret et operibus spiritualibus vacaret. nihilominus opere manuum victum querebat. ij. ad Thesal. iij. Ipsi scitis quemadmodum et vos oportet imitari et nos quoniam non iniqui fuimus apud vos neque gratis panem manducavimus ab aliquo sed in labore et fatigatione nocte ac die operantes ne quem vestrum gravemus. ergo etc. **P**reterea Benef. vice sumo tertio. super illud. Confirmatus est ager etc. dicit glo. quod perfectus predicator animam suam abscondit sub bone operationis et contemplationis regimine. et ita illi qui operibus spiritualibus insunt per contemplationem debent etiam operibus exterioribus vacare per actionem. et sic opera spiritualia non excusant a labore manuum. **S**ed contra Lu. nono. Sine ut mortui sepeliant mortuos suos dicit glo. Dominus docet minora bona pro maioribus esse dimittenda. Sed opera spiritualia sunt maiora bona quam opera manualia. ergo debet hec pretermittere propter illa. **P**reterea opera pietatis sunt potiora quam exercitia corporalia. prima ad Phi. quarto. Corporalis exercitatio ad modicum utilis est. pietas autem ad omnia valet. Sed opera misericordie et pietatis sunt dimittenda ut vacetur predicationi. Actuum. vi. Non est equum nos relinquere verbum dei et cetera Luce nono. Sine mortuos sepelire

mortuos suos. tu autem vade et annuncia regnum dei. ergo multo fortius propter predicationem et alia opera spiritualia est dimittendum opus manuale et alia que ad exercitationem pertinent corporalem.

Preterea. secunda ad Phi. secundo. Nemo militans deo implicat se negotiis secularibus. **G**losa. Illa sunt secularia negotia quibus animus occupatur colligende pecunie cura. Sed qui operantur manibus habent curam de colligenda pecunia. ergo implicantur negotiis secularibus. Et ita illi qui militant deo in spiritualibus operibus non debent operibus manuum occupari. **R**esponso dicendum quod veritas huius questionis apparet ex his que in superiori questione sunt dicta. **D**ictum est enim supra quod illi tantum obligantur ad observationem huius precepti. scilicet de opere manuum. qui non habent alias unde licite vivere possint et ideo qui spiritualia opera exercent et possunt alias licite vivere quam de labore manuum non tenentur manibus laborare. Unde distinguendum videtur de operibus spiritualibus. Sunt enim quedam bona spiritualia. que in bonum commune cedunt. quedam vero que ad singularem profectum facientis pertinent. **E**is autem qui in spiritualibus operibus occupantur ad utilitatem communem pertinentibus debet provideri de his quorum utilitati deseruiunt. quod patet per auctoritatem. i. ad Corinthe. nono. Si nos vobis spiritualia seminamus non est magnum si carnalia vestra metamus. hoc etiam patet per rationem. quia utilitas spiritualis prefertur corporali

Quodlibet

Eis autem qui utilitati communi deserviunt in temporalibus debetur sustentatio ex proprio labore quo utilitati communi deserviunt. sicut patet de militibus qui pro pace rei publice militant. Unde .i. ad **Cor.** ix. **Q**uis militat suis stipendijs vnq̄. Unde multo magis qui in spiritalibus bonum promouent in tali ministerio sustentari possunt. et sic non tenentur manibus laborare. Sunt autem quattuor opera spiritualia quibus communis utilitas promouetur. et ex hoc eis stipendia debentur. **P**rimum est occupatio in iudicijs ecclesiasticis exequendis. Dicitur enim ad **Rom.** xiiij. **D**e potestate seculari que iudiciumulare exercet. ideo et tributa prestatis scilicet iudicibus. ministri enim dei sunt in hoc ipsum seruientes vobis. **E**t propter hoc **Augustin.** dicit in libro de operibus monachorum. **Q**ui debent manuum operibus insistere illi duntaxat qui ab ecclesiasticis occupationibus vacant. unde et se excusat a labore manuum propter iudicia ecclesiastica quibus occupabatur dicens. **Q**uem dicere possumus quis militat suis stipendijs vnq̄. tamen dominum nostrum iesum christum testes inuoco super animam meam quoniam quantum ad meum atinet commodum multo mallem per singulos dies certis horis quantum in bene moderatis monasterijs constitutum est aliquid operari manibus. et ceteras horas habere ad orandum et legendum libros. aut aliquid de diuinis litteris agendum quam tumultuosissimas perplexitates aliarum eausarum pati de negotijs secularibus vel indicando dirimendis vel interveniendo precipiendis. secundum opus spirituale quod in bonum commune redit

dat est opus predicationis quo fructus animarum in populo procuratur. **E**t ideo ut dicitur .i. ad **Cor.** ix. **D**ominus ordinavit his qui euangelium annunciant de euangelio vivere debent nec debet hoc referri tamen ad illos qui habent auctoritatem predicandi. sicut sunt prelati sed etiam ad eos qui qualitercumque licite predicant ex commissione prelatorum quia stipendia non debentur potestati sed operi et labori. ut dicitur .ij. ad **Thi.** ij. **L**aboram agricolam oportet primum de fructibus percipere. **G**lo. scilicet predicatorum qui in agro ecclesie ligone verbi excolunt corda auditorum. nec tamen illi qui predicant possunt de euangelio vivere sed etiam illi qui eis ministrant ad hoc officium cooperantes quod patet ad **ro.** xv. **S**i spiritualium participes facti sunt gentiles. debent etiam in carnalibus ministrare eis. **g**l. **E**orum scilicet iudeorum qui miserunt predicatorum ab hierosolimis. unde etiam illi qui predicatorum mittunt possunt de fructu euangelij vivere. **T**ertium opus spirituale quod cedit in bonum commune sunt orationes que fiunt in horis canonicis ad salutem ecclesie ut auertatur ira dei a populo. **E**zech. xliij. **N**on opposuistis vos murum pro domo israel ut staretis in prelio in die domini. **G**lo. **P**recibus dimicantes et diuine sententie resistentes. et ideo dicitur .i. ad **Corin.** ix. **Q**ui altario deserviunt cum altario participatur. **E**t de his duobus operibus dicit **Augustin.** in libro de operibus monachorum. **S**i euangeliste sunt fateor habent potestatem scilicet viuendi de sumptibus fidelium. quia de hoc loquitur. **S**i ministri altaris dispensatores sacramentorum sunt. **U**nde sibi ista non

Septimum.

arrogant. sed vendicant potestatem
Quartum opus spirituale quod re-
dundat in bonum comune. est eluci-
datio sacre scripture. **Qui** enim elu-
cidationi sacre scripture vacant ad
alios instruendum possunt de hoc
opere spirituali vivere .i. ad **Thim.**
quinto. **Qui** bene presunt presbytes
ri duplici honore digni habeantur.
maxime autem qui laborant in ver-
bo et doctrina. **Glosa** Ut eis spiritu-
aliter obediant et exteriora ministrat
Qui laborant in verbo. **Glosa** In
exhortatione scientiarum et doctrina ne
scientiam. **Et** hoc etiam planius di-
cit **Hieronymus** ad **Vigilantium**.
Hec in iudea usque hodie perseverat
consuetudo non solum apud nos sed
etiam apud hebreos ut qui in lege
domini ineditantur die ac nocte et
patrem non habent in terra nisi so-
lum deum sinagogarum totius or-
bis soneantur ministerijs. **Patet** er-
go quod illi qui predictis operibus spi-
ritualibus vacant non tenentur ma-
nibus laborare. **De** illis autem qui
vacant spiritualibus que non direc-
te in bonum commune redundant.
sed in bonum facientis sicut sunt ora-
tiones private. ieiunia et huiusmodi
distinguendum est. quia aut illi qui
in religione istis operibus occupan-
tur habent in seculo unde viverent
sine labore manuum. aut non. **Si** sic
tales cum ad religionem veniunt non
tenentur manibus laborare. **Unde**
Augustinus in libro de operibus mo-
nachorum. **Si** habeant aliquid in
hoc seculo quo facile sine officio
sustentarent vitam suam quod con-
uersi ad deum indigentibus dispar-
eiti sunt. et credenda est eorum infir-
mitas et ferenda. **Solent** enim tales
languidius educati. laborem corpo-

ralem sustinere non posse. **Si** autem
in seculo opifices fuerunt de labore
manuum viuentes. tunc ex duplici
causa venientes ad religionem pos-
sunt laborem manuum intermittere
vno modo ex pigritia operandi vo-
lentes ocio vivere et tales peccant.
Et hoc est quod **Augustinus** dicit
in predicto libro. **Plerumque** veniunt
ad professionem seruitutis dei et ex
professione seruiti et vita rusticana
et ex officium exercitatione et plebe-
to labore. et postea subdit. **Tales** er-
go secundum quod minus operantur de
infirmitate corporis excusare non
possunt. preterite quippe vite consue-
tudine conuincuntur. et interponit.
Non enim apparet vtrum ex propo-
sito seruitutis dei venerint an vitam
inopem et laboriosam fugientes. **Alio**
modo intermittit aliquis opus
manuale ex intentione diuini amo-
ris quo ad opus contemplationis
quasi continue eleuantur. tales cum
spiritu dei agantur non peccant. quia
vbi spiritus domini ibi libertas. **Unde**
Gregorius dicit super **Ezechiel**.
Contemplatiua vita est charitatem
dei et proximi toto corde retinere.
ab exteriori actione quiescere. soli
desiderio conditoris inherere ut ni-
hil iam agere libeat. **Et** hoc idem
habetur in quadam glosa **Genes. vi**
cesimotertio. **Confirmatus** est ager
et cetera. **Contemplatiua** autem vita
a cunctis actionibus funditus diuidit.
Et hoc quod habetur **Mathei. vi.**
in glos. super illud. **Considerate** vo-
latiua celi et cetera. **Sancti** viri qui
bus comparantur. quia celum pe-
tunt. et quidem ita remoti sunt a mun-
do ut iam in terris nihil agant. nihil
laborent. sed sola deuota contempla-
tione iam in celo degunt.

Quodlibet

Ad p̄m̄ ergo d̄d. q̄ gl. illa sumit̄ ab aug. in li. de opib⁹ monachorū q̄ librū illū scripsit p̄tra quosdā monachos qui dicebant q̄ nō licebat seruis dei manibus laborare. ⁊ hoc q̄d dicit apls. Qui non vult opari non manducet exponebant de opere spiritali. quā expositionē aug⁹. in li. illo multipliciter improbat. Unde dīcendū est q̄ illud apli. Qui nō vult operari non manducet ⁊c. de opere manuali intelligitur. non tñ sequitur q̄ ad hmōi implerionē precepti omnes teneantur. Ipse non tenebatur. vnde premisit. Non quasi non haberint⁹ potestātē scz sumptus accipiēdi ⁊ viuēdi sine labore manuz. vñ patz q̄ glo. illa non est ad propositum. **A**d sc̄d̄m dicendū. q̄ in omnibus opib⁹ que tangit obiectio distīguendum est. quia vel possunt esse q̄ si publica opera vel priuata. **L**oquitur autem Aug⁹. de illis operibus spiritalibus s̄m q̄ sunt opera puata. **I**ntelligit enim de orationibus ⁊ canticis priuatis. non de his que in ecclesia solemniter celebrantur. quod patz ex hoc q̄ dicit q̄ possunt simul qui manibus operantur diuina cantica cantare. q̄d non estz conueniens si de horis canonicis intelligeretur. **S**imiliter quod dicit de lectionib⁹ loquitur de illis qui vacant lectioni ad consolationem propriam tñ. sic in monasterijs monachi faciunt. non autem de illis quorum vita studio scripturarum deputatur ad suam et aliorum instructionem. **N**on est enī dubium q̄ p̄ laborē manuz studiu⁹ impediret. **S**imiliter q̄d dicit de p̄dicatione intelligendū est de illis q̄ non publice predicāt. sed aliq̄ verba edificatoria hoib⁹ ad se venientibus loquuntur. sicut sancti patres in heremo facere consueuerunt. ⁊ hoc patz

ex ipsis verbis supra inducis. vñ etiam dicit. **S**i sermo erogandus est ⁊c quia vt dicit glo. i. ad Cor. ij. sup illud. Sermo meus ⁊ predicatio mea Sermo est qui priuim fiebat sed predicatio que fiebat in cōmuni. **A**d tertium dicendum. q̄ decretum loquitur de illis clericis quibus nō sufficiunt oblationes ⁊ elemosyne q̄ eis a fidelibus sūt vel ecclesie facultates. **E**adem enim ratio est de illis qui viuunt de facultatibus ecclesie et de illis qui viuunt particulariter de elemosynis. quia facultates ecclesie elemosyne sunt ⁊ ad sustentationem pauperum dantur. **U**nde dicit glosa super illud **I**saie tertio. **E**t rapina pauperis in domo vestra. **I**n domibus principum rapina pauperum est duz ecclesie opes sibi thesaurifant ⁊ in delicijs abutuntur que ad sustentationem pauperum dantur. **E**t de hoc habetur .xij. q. i. propter quod etiam dicitur .iij. q. ij. **S**acerdos. **Q**uod sacerdos cui dispensationis cura commissa est cum laude pietatis accipit a populo dispensanda et fideliter dispensat accepta. quia omnia sua aut reliquit parentibus aut distribuit pauperibus aut ecclesie rebus adiūxit. ⁊ se in numero pauperum paupertatis amore constituit. vt vnde pauperibus subministrat inde ⁊ ipse tanq̄ pauper voluntarius viuat. **E**t sic patet q̄ clerici qui de ecclesie rebus viuunt eandem rationem vtendi eis habent sicut illi qui facultatibus carentes de elemosynis sibi datis viuunt. **A**d quartum est dicendum q̄ glosa illa non imponit necessitatem his qui sua relinquunt vt manibus operentur. sed ostendit quoddam bonum quod facere possunt qui sua relinquunt vt scilicet ex inanuum labore acqui. ant

Septimum

vñ sibi pvideant ⁊ elemosynas alijs
faciant. nec tñ per hoc excluditur qñ
etiaz bene faciant si manib⁹ nō labo
rantes spūalib⁹ elemosynis vacent
que sunt corporalib⁹ potiores. **Ad**
quintū dicendū. qñ illi rōnis pma falsa
est. Non enim qui facit contra statu
tū pape est heretic⁹ nisi forte credat
pape non esse obediendū. vñ in. c. in
ducto dicit. Cui romane ecclesie pri
uilegiū ab ipō sūmo omnīū eccliarū
capite traditū auferre conatur hi p
culdubio in heresim labūtur. **Prui**
legiū autē predictū consistit in hoc qñ
ei debz ab omnib⁹ xpianis obediri.
Similiter etiā minor est falsa. Non
eī est cōtra statutū ecclesie qñ aliqs
mendicet vel se in statu egestatis po
nat. sed hoc est cōtra statutū ecclesie
si ab eis qui facultates ecclesie possi
dent eorū necessitatib⁹ nō pvidetur.
Uñ hec sunt verba capituli inducti
ex quib⁹ sez reb⁹ ecclesie epī ⁊ dispē
satores earū omnib⁹ cōi vita degere
volentib⁹ ministrare cuncta necessa
ria debent pnt melius poterūt vt ne
mo in eis egēs inueniatur. **Ad vi.**
ds. qñ illi qui relinquūt omnia nihil
sibi reservātes. nec marib⁹ opantes
non ppter hoc discrimini se exponūt
quia deuotio fidelitū tanta pbabiliē
estimatur ⁊ expmēto discitur qñ eis
in necessarijs pvidet. nec etiā tentāt
deū quia ipse promisit mouēdo corā
da aliorum eis in necessitatib⁹ pui
dere. vt p3 **Matth. vi.** Et quedā glo.
dicit **Lu. viij.** Tanta predicatori dz
eē fiducia in deo vt presentis vite sū
ptus ⁊ si non pvideat sibi tñ non de
futura certissime sciat ne dum occu
patur mens ad temporalia min⁹ p
dicet eterna. **Similiter** si aliquis est
inter armatos qñ defenderent ⁊ aliq
causa arma deponeret non tentaret

deum. **Si** autē essz sol⁹ videretur ten
tare deuz. nisi forte interiori inspira
tione securus essz de diuino auxilio.
sicut beatus **Martin⁹** dixit. **Ego** si
gno crucis non clypeo protect⁹ aut
galea hostiū cuneos penetrabo secu
rus. **Similiter** videretur esse dei ten
tatio si aliquis inter infideles vl ho
mines inhospitales de necessarijs vi
ctus sibi non pvideret. **Uñ** dicit
gl. **Lu. xxij.** sup illud qñ hz sacculū tol
lat ic. **In** hoc nobis datur exemplū
vt nōnūqñ causa instante quedaz de
nostri ppositi rigore sine culpa inter
mittere possum⁹. verbi gratia. **Si** p
inhospitales regiones iter agimus
plura viatica licet portare qñ domi
habeam⁹. ⁊ tñ in deserto aliqui sine
labore manū sustētati sunt pane di
uinitus misso. vt in vitis patrū legi
tur. sed priuilegia paucorum. non fa
ciunt legem p munes. **Ad septimū**
dicendū. qñ hoc qñ apłs laborauit cū
posz de euangelio viuere fuit super
erogationis. vt p3. i. ad **Cor. ix.** Et
ideo alij pdicatores non tenentur
enim in hoc imitari. **Sciendū** tñ qñ
predicator aliqñ bene faceret nō ac
piendo sumpt⁹ ab his quibus predi
cat sed de labore manū viuendo in
casibus sez illis in quibus apłs labo
rabat sez ne scandalizaret eos qbus
predicabat qui ppter auariciā dare
sumptus grauabantur. ⁊ hanc cām
ponit. ij. ad **Thes. iij.** Nocte aut die la
borantes ne quem vestruz. grauare
mus. **Item** vt suo exemplo alij ab o
tio retraherentur. vnde ibidē subdit
non quasi nos non habuerimus po
testatem sed vt nosmetipos formam
daremus vobis ad imitandum nos
Item ad reprimendum rapacitatez
psycdo apostolorum. **Unde** dicit. i.

Quodlibet

ad **C**of. undecimo. **Q**uod autem facioz
faciam ut amputem occasionem eo
rum qui volunt occasionem. ut in q̄
gloriantur tales inueniantur sicut z
nos. Aliquando autem malefacerēt
predicatores si laboribus manū se
implicarent. si scz per laborem a pre
dicatione retrahētur. **U**nde gl. **L**u.
xviiij. **C**auendum est predicatori ne
dum occupatur mens ad tempora
lia minus predicet eterna. **I**deo di
xit **A**ugustinus in sepe dicto libro. q̄
apostolus dū essz athenis vbi opoz
tebat eum quotidie predicare nō o
perabatur manibus quod postea fe
cit veniens **C**orinthuz vbi iudeis p̄
dicabat solo die sabbati. **P**redicatio
ribus enim non solum necessariū est
ut habeant tempus liberuz ab occu
pationibus in quo predicent sed eti
am in quo studeant. cum non habe
ant scientiam ex infusione sicut apo
stoli sed cōtinuo studio. **U**nde dicit
Gregorius in pastoralī exponens il
lud exo. xrv. **F**ictes semper erunt in
circulis z **F**ictes inquit semp erunt
in circulis. quia nimiruz necesse est
ut qui ad officium predicationis ex
cubant a sacre lectionis studio nō re
cedant. **A**d octauum dicenduz q̄
per actionem intelligitur ibi non so
lum opus manuale sed omnia que
ad actiuam vitam pertinent. **S**olici
tudo autē que exhibetur a predica
toribus circa eos qui predicant ad
actiuam vitam pertinet. **R**atiōes
in contrarium concedo. tamen vlti
ma inducitur preter intentionem. gl.
eniz dicit secularia negotia esse que
sūt causa pecunie colligēde sine ope
manuali ut per mercationem z hu
iulmodi a quibus se debent serui dei
penitus abstinere. **o d d d d**

Incipit quodlibet octauuz sancti
Thome.

Questio nostra circa
tria versatur. **P**ri
mo circa ea que per
tinent ad naturam
Secundo circa ea
que pertinent ad cul
pam z gratiam **T**ertio circa ea q̄
pertinent ad penam z gloriaz **C**ir
ca primum querebatur primo de p̄
tinentibus ad naturam increatam.
Secundo de pertinentibus ad na
turam creatam **C**irca naturam in
creatam duo querebantur. **P**ri
o an senarius numerus secundum quē
omnes creature dicuntur esse perfe
cte sit creator vel creatura. **S**ecun
do de rationibus idealibus que sūt
in mente diuina vtrum per prius re
spiciunt exemplata. scilicet creaturas
ratione sue singularitatis vel ratio
ne nature specificē

Articulus primus

Ad primum sic proceditur. **V**t
dicitur q̄ senarius predictus
sit creator. **R**emota enim om
ni creatura perfectio non remanet
nisi in creatore. **S**ed remota omni
creatura facta in operibus sex die
rum remanet perfectio in numero sex
nario. **U**nde dicit **A**ugustinus. iij.
super gene. ad litteram. **I**taqz si ista
non essent scilicet opera sex dierum
perfectus ille esset scilicet senarius.
Misi autem ille perfectus esset ista se
cundum eum perfectus non fierent.
ergo senarius numerus est creator.
Sed dicebat q̄ **A**ugustinus loq̄